

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Martina Sedláčková

**Občianstvo Európskej únie a Rómovia ako
jeho držiteľia**

Bakalárska práca

Praha 2013

Autor práce: **Martina Sedláčková**

Vedoucí práce: **PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2013

Bibliografický záznam

SEDLÁČKOVÁ, Martina. *Občianstvo Európskej únie a Rómovia ako jeho držiteľia*. Praha, 2013, 45 s. Bakalárska práca (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálnych vied, Institut mezinárodných študií.

Vedúca bakalárskej práce PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.

Abstrakt

Rok 2013 je venovaný občianstvu Európskej únie, čo oživuje reflexiu o jeho podstate a význame. Bakalárska práca *Občianstvo Európskej únie a Rómovia ako jeho držiteľia* v tejto súvislosti skúma predpoklad rovnosti občanov vyplývajúci z definície všeobecného konceptu občianstva na prípadoch týkajúcich sa rómskej etnickej menšiny. Prvá časť práce sa venuje občianstvu EU z teoretického hľadiska. Skúma jeho definíciu, vzťah k národnému občianstvu členských štátov, vznik a vývoj, práva, ktoré z neho plynú, a predstavuje odbornú kritiku hodnotiacu koncept občianstva EU. Druhá časť sa venuje priamo Rómom, ukazuje patričnosť Rómov k Európe, historicky a územne, a hlavne poukazuje na dva hlavné prípady, ktoré demonštrujú obmedzovanie práv Rómov pre nich plynúcich z občianstva EU. V prvom prípade práca poukazuje na určitú štrukturálnu diskrimináciu voči občanom EU, ktorí nemajú bydlisko v jednom zo štátov EU, čo súvisí aj s kočovným spôsobom života niektorých Rómov, a v druhom prípade sa práca venuje kontroverznému prípadu vyhostenia Rómov z Francúzska jeho prezidentom, ktoré bolo sprevádzané silno diskriminačnou rétorikou. Uvedené dva prípady dokazujú, že aj napriek snahe Európskej únie obmedziť akúkoľvek formu diskriminácie a garantovať práva pre svojich občanov rovnako, v praxi tieto práva nemôžu využívať všetci. Aj z týchto dôvodov sa v praxi nedá hovoriť o rovnosti všetkých občanov EU.

Abstract

The year 2013 is devoted to the idea of citizenship of the European Union with an emphasis on a reflection of its basement and meaning. The thesis *The Citizenship of the EU and the Roma as its holders* therefore explores a presumption of equality of the citizens that follows the definition of the citizenship on the examples connected to the Roma ethnic minority. Firstly, the thesis focuses on the citizenship in general and from the theoretical point of view. It analyses the definition of the citizenship of the EU, its relation to a national citizenship of the Member states, its development, and the rights of the citizens. In addition to this it also presents a professional debate analysing a concept of the European citizenship. The second part of this work is dedicated to the Roma directly. It shows the bonds of the Roma towards Europe through the history and the territory. More importantly it presents two cases that indicate a limitation of the EU citizenship rights for the Roma people. The first one discovers a structural discrimination of the citizens of the EU who do not have a residence in the Member state. This is one of the consequences of their nomadic way of life still preferred by some the Roma people. Subsequently, the second case analyses a controversial event of an expulsion of the Roma from France in the summer 2010. Therefore the thesis concludes that despite an effort of EU to eliminate all kinds of discrimination and to equally guarantee the rights for the citizens, practically it is still not possible. Consequently it is impossible to consider that all citizens of the EU are treated equally in practise.

Kľúčové slová

Európska únia, občianstvo EU, Rómovia, menšinové skupiny, práva menšín

Key words

European Union, citizenship of the EU, the Roma, minority groups, rights of minorities

Rozsah práce: 77 014

Prehlásenie

1. Prehlasujem, že som predkladanú prácu spracovala samostatne a uviedla všetky použité pramene a literatúru
2. Prehlasujem, že práca nebola využitá k získaniu iného titulu.
3. Súhlasím s tým, aby bola práce sprístupnená pre študijné a výskumné účely.

V Prahe dňa 17.5.2013

Martina Sedláčková

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rada poďakovala mojej konzultantke PhDr. Zuzane Kasákovej, Ph.D. a vedúcemu bakalárskeho seminára PhDr. Ondřejovi Matějkovi za odborné vedenie, cenné pripomienky a podporu pri písaní tejto bakalárskej práce.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Martina Sedláčková

E-mail:

msedlackova@yahoo.co.uk

Semestr:

LS 2011

Akademický rok:

2010/2011

Název práce:

Občianstvo Európskej únie a Rómovia ako jeho držiteľia

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):

LS 2012/2013

Vedoucí bakalářského semináře:

PhDr. Ondřej Matějka

Vedoucí práce (není povinné):

PhDr. Zuzana Kasáková, Ph.D.

Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):

Rok 2013 je vyhlášený za európsky rok občanov, pretože sa oslavuje 20. výročie ustanovenia občianstva EU Maastrichtskou zmluvou, čo posilňuje reflexiu o jeho naplňovaní a opodstatnenosti aj medzi širšou občianskou verejnosťou. Rómsku menšinu, ako skúmanú vzorku občanov EU som zvolila preto, že je najväčšou európskou menšinou a podľa mnohých štúdií najviac diskriminovanou, najchudobnejšou a žijúcou na okraji spoločnosti.

Předpokládaný cíl (5 řádek):

Cieľom práce bude zistiť, či je v praxi platný predpoklad rovnosti všetkých občanov Európskej únie, ako to vyplýva zo všeobecnej definície občianstva na príklade využívania práv plynúcich z občianstva EU rómskou menšinou. S tým súvisí aj cieľ poukázať na niektoré nedostatky pri využívaní občianstva EU Rómami, napríklad na štrukturálnu diskrimináciu a nerešpektovanie ich práv v praxi.

Základní charakteristika tématu (10 řádek):

V dnešnej dobe, kedy národný štát a jeho funkcie podľa niektorých odborníkov ustupujú do úzadia, je logickým vývojom vznik občianstva EU, ukotveného už v primárnom práve Európskej únie, ktoré rozširuje doterajšie občianstvo národných štátov. Ako jedinečný jav v medzinárodnej politike vzbudzuje mnohé obavy a polemiky, hlavne v oblasti diskusii zvyšovania demokratického deficitu EU. Okrem opodstatnenosti a budúcnosti takéhoto konceptu sa medzi akademickou verejnosťou objavuje aj otázka zachovania rovnosti medzi občanmi. Napriek dlhodobému úsiliu a dokázateľnej snahe Európskej únie o elimináciu a zákaz akejkoľvek formy diskriminácie, stále nemožno tvrdiť, že jej práva platia skutočne pre každého, čo sa dá demonštrovať na skupine obyvateľstva ako sú Rómovia, síce držiteľov občianstva EU, ale diskriminovaných a žijúcich na okraji spoločnosti.

Předpokládaná struktura práce (10 řádek):

Bakalárska práca sa bude skladať z dvoch hlavných kapitol. V tej prvej sa budem venovať čisto problematike občianstva EU. Najskôr rozoberiem koncept občianstva ako takého, z čoho sa odvodzuje a aká je jeho podstata. Ďalej budem rozoberať konkrétne občianstvo EU, aký má vzťah k národnému občianstvu, ako sa vyvíjalo, aké práva z neho plynú a ako je vnímané a hodnotené. Druhá kapitola sa bude venovať aplikovaniu teórie z prvej kapitoly na konkrétny prípad rómskeho obyvateľstva. Najprv poukážem na

skutočnosti, ktoré Rómov zahŕňajú medzi občanov EU, teda spoločná história a zdieľaný obývaný priestor, a nakoniec sa budem venovať dvom prípadom, ktoré polemizujú priamo základným predpokladom rovnosti všetkých občanov. Prvým bude prípad štrukturálnej diskriminácie a druhým bude prípad kontroverzného vyhostenia Rómov z Francúzska v roku 2010.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

Bellamy, Richard a Warleigh, Alex. „Introduction: The puzzle of EU citizenship.” In: *Citizenship and Governance in the European Union*. eds. Richard Bellamy a Alex Warleigh. London: Continuum. 2001.

http://books.google.cz/books?hl=sk&lr=&id=9z3IASMyAGgC&oi=fnd&pg=PR7&dq=Citizenship+and+governance+in+the+European+Union&ots=xFN1aBG7Vk&sig=TPjsj9JFAt6sb6ZOOkU6akymEalU&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (21.4.2013)

Guild, Elspeth. *The Legal Elements of European Identity: EU Citizenship and Migration Law*. The Hague: Kluwer Law International. 2004.

Jakoubek, Marek. „Idea rómskeho národa medzi mlynskými kameni etnické indiferencie a občanské spoločnosti.“ In: *Demokracie a občanství v Evropě. Rok výchovy k demokratickému občanství 2005*. ed. Murad, Salim. České Budějovice: Informační kancelář Rady Evropy v Praze, 2006. 127-139.

Kalinová, Martina. „Rovnost evropských občanů v praxi: Romové a kočovníci.“ In: *Jsem evropský občan co to pro mě znamená?* ed. Tereza Hořejšová Praha: Europeum. 1/2005, 28-31. http://www.europeum.org/doc/publications/Evropsky_obcan.pdf (4.4.2013)

Kastoryano, Riva. „Citizenship, Nationhood, and Non-Territoriality: Transnational Participation in Europe.“ *PS - Political Science & Politics* 10 (2005), 693-696.

Kubečková, Magdaléna: *Občanství EU a vybrané aspekty jeho vlivu na ČR*. Praha: Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, 2010.

Scartezzini, Riccardo. „European Citizenship, Citizens and Civil Society.“ In: *European Citizenship: Theories, Arenas, Levels*. eds. Paolo Foradori, Simona Piattoni a Riccardo Scartezzini. Baden-Baden: Nomos, 2007. 135- 147.

Šlosarčík, Ivo. *Politický a právní rámec evropské integrace*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009.

Vermeersch, Peter a Ram, Melanie H. „The Roma.“ In: *Minority Rights in Central and Eastern Europe*. ed. Bernard Rechel. New York: Routledge, 2009. 61-74.

Zvěřina, Jaroslav. „Občanství Evropské unie.“ In: *Demokracie a občanství v Evropě. Rok výchovy k demokratickému občanství 2005*. ed. Murad, Salim. České Budějovice: Informační kancelář Rady Evropy v Praze, 2006. 55-58.

Podpis studenta a datum

3.6.2011

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

ÚVOD	2
ŠTRUKTÚRA PRÁCE	4
ROZBOR LITERATÚRY	5
1 OBČIANSTVO	7
1.1 VŠEOBECNÝ KONCEPT OBČIANSTVA	7
1.2 OBČIANSTVO EURÓPSKEJ ÚNIE	11
1.2.1 Vývoj.....	13
1.2.2 Práva občanov	15
1.2.3 Budúcnosť nadnárodného občianstva.....	17
2 POSTAVENIE RÓMSKEJ ETNICKEJ MENŠINY V EURÓPE	20
2.1 STAV RÓMSKEJ POPULÁCIE V EURÓPSKEJ SPOLOČNOSTI.....	21
2.1.1 <i>Stručná história Rómov v Európe</i>	21
2.1.2 <i>Rozdelenie a označenie</i>	24
2.1.3 <i>Zastúpenie a pomerné zloženie Rómov v Európe</i>	26
2.2 RÓMOVIA A ICH PRÁVA VYCHÁDZAJÚCE Z OBČIANSTVA EU	27
2.2.1 <i>Volebné právo verzus rómsky spôsob života</i>	27
2.2.2 <i>Právo na voľný pohyb osôb verzus vyhánanie Rómov z Francúzska</i>	30
ZÁVER	36
BIBLIOGRAFIA	39

Úvod

Európa, označovaná ako starý kontinent je už po stáročia domovom rôznych skupín obyvateľstva. Niektorým sa podarilo sformovať svoj vlastný národný štát, iní sa stali občanmi štátov, s ktorými nezdíľali spoločnú národnú, etnickú či kultúrnu identitu. Spojením sa stala príslušnosť k územiu, na ktorom sa narodili aj za predpokladu, že tam nemuseli prežiť celý život. V minulosti to boli skupiny obchodníkov, remeselníkov, ktorí za prácou mohli niekedy prekonávať dlhé vzdialenosti, a medzi nich kedysi patrili aj kmene etnických Rómov. Dnes sa kontinent postupne spája pod spoločnú inštitúciu menom Európska únia, ktorej jedným zo základných princípov je rovný prístup ku všetkým občanom členských štátov, bez ohľadu na pohlavie, rasu, jazyk či farbu pleti a pod. Aby títo občania mohli využívať výhody plynúce z členstva svojej krajiny v Únii, bol Maastrichtskou zmluvou vytvorený status občana EU,¹ ktorý priznáva jeho držiteľom isté práva, pričom právna definícia pojmu občianstvo sama hovorí o tom, že platí pre všetkých bez rozdielu.²

Vychádzať budeme teda zo všeobecne rozšíreného základného predpokladu, a nakoniec aj právneho princípu, že občianstvo Európskej únie sa vzťahuje na všetkých občanov členských štátov Európskej únie rovnako. Na určitej skupine obyvateľstva, konkrétne na už spomínanej etnickej menšine Rómov prítomných po celej Európe som sa budem snažiť demonštrovať skutočnosť, že tento predpoklad v praxi úplne neplatí. Ako základné argumenty použijeme dva príklady, jeden odvodený zo štrukturálnej podstaty európskeho práva a druhý z jeho využívania v praxi.

Rok 2013 je v problematike občianstva EU významný, pretože práve on bol vyhlásený za európsky rok občanov, pretože sa oslavuje 20. výročie ustanovenia občianstva EU Maastrichtskou zmluvou. Tento symbolický akt samozrejme posilňuje reflexiu o jeho naplňovaní a opodstatnenosti aj medzi širšou občianskou verejnosťou, ktorej súčasťou som aj ja osobne. Jeho analýzu na základe Rómov, ktorých napríklad legislatíva často vkladá do jednej skupiny s kočovníkmi a Cigánmi³ som si vybrala preto, že štatisticky patria medzi najchudobnejšie a najviac diskriminované skupiny

¹ Riccardo Scartezzini. „European Citizenship, Citizens and Civil Society.“ In: *European Citizenship: Theories, Arenas, Levels*. eds. Paolo Foradori, Simona Piattoni and Riccardo Scartezzini. (Baden-Baden: Nomos, 2007). 137. a „Treaty on European Union.“ *Official Journal C* 191, 29.7.1992. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11992M/TXT:EN:HTML> (17.3.2013)

² Napr. Riva Kastoryano. „Citizenship, Nationhood, and Non-Territoriality: Transnational Participation in Europe.“ *PS - Political Science & Politics* 10 (2005), 693.

³ Martina Kalinová. „Rovnosť evropských občanů v praxi: Romové a kočovníci.“ *Integrace* 1, 2005. 28. http://www.europeum.org/doc/publications/Evropsky_obcan.pdf (4.4.2013)

obyvateľstva. Práve ich nehostinné postavenie a fakt, že sú Rómovia podľa mnohých najpočetnejšou európskou menšinou, sa zdá byť dostatočne demonštratívny, aby pomáhal konfrontovať základný predpoklad rovnosti všetkých občanov Európskej únie. Navyše problematika rómskej menšiny sa v Európe rozoberá už dlhšiu dobu, avšak v poslednom desaťročí ešte intenzívnejšie kvôli otázkam bezpečnosti najmä v súvislosti s východným rozšírením v rokoch 2004 a 2007, kedy boli prijaté krajiny s najvyšším počtom a pomerným zastúpením rómskeho obyvateľstva.⁴ A aj z týchto dôvodov je rómska problematika stále aktuálna.

Napriek tomu, že sa moja práca venuje Rómom, ako etnickej skupine obyvateľstva, ktorá ma štatisticky najnižšiu životnú úroveň a spoločenské postavenie, cieľom mojej práce nie je zisťovať príčiny a odpovedať na otázku, prečo je tomu tak, príp. poukazovať na ich rasovú či etnickú diskrimináciu. Rómovia, ako občania členských štátov Európskej únie majú, rovnako ako aj iní občania žijúci často krát na okraji spoločnosti, právo užívať výhody občianstva EU. Základným cieľom mojej práce je teda zistiť, či je v praxi platí rovnosti všetkých občanov Európskej únie, ako to vyplýva zo všeobecnej definície občianstva a na overenie tohto predpokladu som si, ako som už uviedla vyššie, vybrala európskych Rómov. Na jednej strane chcem v práci ukázať, že Rómovia spĺňajú predpoklady byť občanmi EU, pretože sú občanmi členských štátov EU, a taktiež zdieľajú spoločnú európsku identitu. Na druhej strane rozoberám ako Rómovia využívajú právnu zložky európskeho občianstva, a to ich práva. K tomuto cieľu práca využíva analýzu volebného práva Rómov na európskej úrovni, hlavne príklad štrukturálnej diskriminácie, resp. obmedzenia volebného práva z dôvodu kočovného spôsobu života, a prípad aféry vyhodenia Rómov z Francúzska v lete 2010 sprevádzaný diskriminačnou rétorikou prezidenta Sarkozyho na demonštráciu nerešpektovania práv rómskych občanov EU.

Vo všeobecnosti bakalárska práca využíva metodológiu interpretatívnej prípadovej štúdie rómskeho obyvateľstva na potvrdenie alebo vyvrátenie všeobecne rozšírenej teórie, ktorou je v podstate rovnosti medzi občanmi. Pre analýzu teoretickej roviny sú v práci využívané primárne zdroje európskeho práva, najmä zakladajúce zmluvy a ich interpretácia výkladom autorov zaoberajúcich sa problematikou európskeho práva alebo občianskej či európskej identity. Pričom na prípade určitej skupiny obyvateľstva sa budem snažiť ukázať, že interpretácia primárneho európskeho práva úplne neplatí.

⁴ Vid' príloha 3 a 4.

Zvýšený záujem o rómsku populáciu priniesol aj otázku pomenovania tejto skupiny obyvateľstva. Napriek tomu, že Rada Európy v mnohých svojich dokumentoch využíva označenie Cigáni, a v mnohých prípadoch sa aj príslušníci skupiny tak sami označujú, v súčasnej dobe je toto označenie, spoločne inými považované za pejoratívne, nevhodné a nekorektné. Najnovšie sa aj v dokumentoch Európskej únie uvádza pomenovanie Rómovia, ktoré preto budem v práci využívať. Čo sa týka charakteristiky celej skupiny, ostanem pri označení etnická menšina, pretože napriek všetkému nemá politické ambície a neusiluje o vznik samostatného národného štátu.⁵

Čo sa ďalej týka korektnosti pomenovaní, štátne občianstvo a štátna príslušnosť podľa právnej definície nie sú zhodné pojmy. Štátna príslušnosť je označenie nadradené, pretože okrem štátnej príslušnosti fyzických osôb zahŕňa aj právnické osoby, napríklad lode alebo lietadlá.⁶ Vzhľadom na tému bakalárskej práce, využitie slovného spojenia štátnej príslušnosti v mojej práci sa vzťahuje výhradne k štátnej príslušnosti fyzických osôb. Rovnako pojem európske občianstvo bude výlučne označovať občianstvo Európskej únie, vychádzajúce z jej primárneho práva.

Štruktúra práce

Bakalárska práca Občianstvo Európskej únie a Rómovia ako jeho držitelia, ako už názov práce napovedá, je rozdelená na dve hlavné kapitoly. Tá prvá sa venuje teoretickému základu problematiky občianstva. Vo svojej úvodnej časti pojednáva o občianstve vo všeobecnej rovine, ako sa vyvíjalo vnímanie konceptu občianstva prakticky od stredoveku so zameraním na jeho moderné ponímanie, čo dnes charakterizuje občiansku identitu a aké sú jej základné prvky. Okrem všeobecného vnímania sa budeme osobitne venovať právnemu konceptu občianstva, keďže je záväzný pre všetkých a z neho v skutočnosti vychádza základný predpoklad rovnosti. Ďalšia časť definuje a rozoberá konkrétne občianstvo EU, najmä vo vzťahu k národnému občianstvu a v konečnom dôsledku poukazuje na jeho špeciálne postavenie. Ďalej vysvetľuje jeho vznik a vývoj, ktorý má istý retroaktívny charakter, aké práva pre jeho držiteľov vyplývajú a v čom sa líšia od práv pri občianstve národnom, a v závere prvej kapitoly načrtne diskusiu o opodstatnenosti tohto nadnárodného občianstva a jeho hodnotenie medzi akademickou verejnosťou.

⁵ Ďalšie informácie ohľadom pomenovania Rómov budem rozoberať v špeciálnej sekcii v druhej kapitole. Christopher Lord. „Národnostní menšiny v Evropě a ve světě: Politické otázky.“ In: *Etnické menšiny v Střední Evropě*. eds. Ivan Galal a kol. (Praha: G plus G. 1999). 26.

⁶ Magdaléna Kubečková. *Občianství EU a vybrané aspekty jeho vlivu na ČR*. (Praha: Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, 2010), 12.

Druhá kapitola mojej práce sa zaoberá konkrétne prípadom Rómov ako určitej špecifickej skupiny európskych občanov a otázkou, či môžu aj oni tento status skutočne využívať. Keďže občianstvo má okrem svojej právnej roviny aj rovinu sociálnu, ktorá sa zaoberá skôr občianskou identitou, prvá časť tejto kapitoly sa teda pokúsi ukázať európsky rozmer rómskej identity. Za prvé na ich vývoji, ktorý je silno spätý s Európskym územím a s európskymi historickými skúsenosťami, ako bola hlavne druhá svetová vojna, a za druhé na ich prítomnosti na európskom kontinente⁷ ako najpočetnejšej menšiny. Poslednou časťou kapitoly, ktorá sa zameriava naopak na právny element občianstva, je rozbor dvoch prípadov, ktoré dokazujú, že rovnosť občanov EU v praxi úplne neplatí. Prvý prípad, zameraný podľa Marshallovho rozdelenia na politické práva,⁸ rozoberá volebné právo a jeho používanie rómskou menšinou. Z toho dôvodu norma v podstate istým spôsobom diskriminuje časť obyvateľstva, ktorá si ponechala kočovný spôsob života. Druhý prípad, zameraný na práva civilné, je praktická konfrontácia európskych noriem s príkladom vyhostenia hlavne rumunských a bulharských Rómov z francúzskeho územia prezidentom Sarkozym v roku 2010 a prezentácia nerešpektovania jedného zo základných práv poskytovaných Úniou.

Rozbor literatúry

Na rozbor štúdie používam v mojej práci pramene aj literatúru. Medzi primárne zdroje, ktoré vo svojej práci využívam patria hlavne základné a zakladajúce zmluvy Európskeho práva, najmä do súčasnosti platné *Zmluva o EU* a *Zmluva o fungovaní EU*. V práci ich budem pre prehľadnosť označovať aj ich neformálnymi názvami, ako Lisabonská alebo Maastrichtská zmluva. Dôležitým použitým primárnym zdrojom, ktorý reflektuje isté aspekty problematiky je tzv. Eurobarometer organizovaný Európskou Komisiou, ktorého úlohou je monitorovať verejnú mienku európskych občanov.

Na interpretáciu právnych noriem som využila výklad uznávaných autorov v problematike európskeho a občianskeho práva, a to diela *Šlosarčík, Ivo: Politický a právni rámec evropské integrace. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2009, Pomahač, Richard: Evropské veřejné právo. Wolters Kluwer, Praha, 2010* alebo *Kubečková, Magdaléna: Občanství EU a vybrané aspekty jeho vlivu na ČR. Studie*

⁷ Samozrejme so zameraním na územie súčasnej Európskej únie.

⁸ Thomas Humphrey Marshall. „Citizenship and social class.” In: *Inequality and Society*. eds. Jeff Manza a Michael Sauder. (New York: W.W.Norton and Co. 2009). 149. <http://delong.typepad.com/marshall-citizenship-and-social-class.pdf> (20.3.2013). 148-149.

Národohospodárskeho ústavu Josefa Hlávky, Praha, 2010 či *Guild, Elspeth: The Legal Elements of European Identity: EU Citizenship and Migration Law. Kluwer Law International. 2004*, pričom na rozbor všeobecného konceptu občianstva využívam často citovanú teóriu T. H. Marshalla z diela *Marshall, T.H.: Citizenship and social class In.: Inequality and Society. Eds. Jeff Manza a Michael, Sauder. W.W.Norton and Co. New York, 2009*. K téme spojenia občianstva so skupinou Rómov ma doviedol článok v časopise *Integrace* s podtitulom *Jsem evropský občan. Co to pro mě znamená?*. Autorka Martina Kalinová sa vo svojom článku *Rovnost evropských občanů v praxi: Romové a kočovníci*⁹ zamýšľa práve nad otázkou rovnosti medzi európskymi občanmi, pričom všeobecne prijatému názoru oponuje práve prípadom „Rómov, Cigánov a kočovníkov“, preto som z primárne vychádzala z jeho záverov. Jeho autorka je tiež spoluautorkou publikácie *Lauberová, L., Kalinová, M.: Požadavky na politickou autonomii romského národa v Evropě v 21.století. Praha: Pražské sociálně vědní studie. FSV, FF UK. 2006*, zaoberajúcej sa detailne rómskou problematikou.

Čo sa týka článkov, veľkým prínosom boli medzinárodne uznávané periodiká hlavne v sekcii rozoberajúcej kontroverzný prípad vyhostenia Rómov z Francúzska. Snažila som sa využiť články z viacerých krajín pre čo najobjektívnejšie zhodnotenie, keď som použila články z amerického *New York Times*, britského *Independent* či francúzskeho *Le Figaro*, pričom špeciálne musím spomenúť článok *Fichtner, Ullrich: Driving out the Unwanted: Sarkozy's War Against the Roma. Der Spiegel International, 15.9.2010* pre jeho kritický pohľad a rozsiahlu analýzu.

Musím spomenúť, že vymenované diela nie sú kompletnou zložkou použitého materiálu, pretože pre túto prácu boli nepostrádateľné aj mnohé ďalšie odborné publikácie a články, ako je napríklad kritický úvod autorov Richard Bellamy a Alex Warleigh v ich publikácii *Citizenship and Governance in European Union* alebo analytický článok Riccarda Scartezzinioho *European Citizenship, Citizens and Civil Society*, v ktorom komplexne rozoberá pozíciu občianstva EU vzhľadom na občiansku spoločnosť a národné občianstvo.

⁹ Martina Kalinová. *Rovnost evropských občanů v praxi...* 28-31.
http://www.europeum.org/doc/publications/Evropsky_obcan.pdf (4.4.2013)

1 Občianstvo

Slovo občianstvo, citizenship (anglicky) alebo citoyenneté (francúzsky), pochádza pôvodne z latinského civis, čo znamená občan. Počiatky občianstva však siahajú už do starovekého grécka, kde sa využíva slovo polis, od ktorého sa odvodil pojem politický, z čoho vyplýva minimálne etymologická vzťah občianstva s politickým životom.¹⁰ V praxi je však štátne občianstvo skôr spájané s právnym systémom každého štátu, pretože zabezpečuje jeho nositeľovi isté práva a povinnosti. Jednotlivec však svoju príslušnosť k danému štátu, alebo občiansku identitu, odvodzuje okrem práva aj od iných spoločenských aspektov, o čom budem pojednávať v tejto kapitole až prenesiem všeobecné definície a vzťahy na konkrétny prípad, a to Európske občianstvo.

1.1 Všeobecný koncept občianstva

Vývoj občianskej spoločnosti a statusu jej príslušníka siaha až do obdobia Starovekej Antiky a je známy hlavne v spojení s aténskou demokraciou,¹¹ či s rímskym právom. Vtedajšie ponímanie občianstva sa dosť odlišovalo od súčasného najmä v tom, že sa vzťahovalo iba na úzku skupinu obyvateľstva, na slobodných občanov, teda vo všeobecnosti vylučovalo ženy, otrokov a cudzincov, pričom dnes v modernej spoločnosti zrovnoprávňuje jednotlivcov pred zákonom a so zákazom diskriminácie. Moderné štátne občianstvo sa objavilo v Európe až počas Veľkej francúzskej revolúcie, ktorá ho ukotvila v Deklarácii práv človeka a občana z roku 1789. Stotožňovala príslušnosť k štátu s príslušnosťou k národu a povýšila ľud na nositeľa zvrchovanej moci v štáte.¹²

Koncepcia občianstva má dnes viacero rovín, od právnej, sociologickej, politickej či kultúrnej, ktoré spoločne vytvárajú občiansku spoločnosť, avšak iba „legálny“ status umožňuje občanovi aktívnu účasť na spoločenskom živote. Občianstvo je dôležitou súčasťou aj identity každého jednotlivca, pretože preňho predstavuje „[...] princíp rovnosti a spôsob boja proti politickému, sociálnemu a kultúrnemu vylúčeniu“.¹³ Preto existujú dva základné prvky občianstva, a tými sú právo rovnako ako identita.¹⁴ Čo teda presne znamená pojem občianstvo a ako sa dá všeobecne charakterizovať?

¹⁰ Magdaléna Kubečková. *Občianství EU...*s. 10.

¹¹ Tradiuje sa prípad Sokrata, slobodného občana Atén, ktorý sa tak cítil spätý s Aténami, že ako svoj trest uprednostnil smrť pred vyhnanstvom.

¹² Magdaléna Kubečková. *Občianství EU...* 8.

¹³ Riva Kastoryano. *Citizenship...* 693.

¹⁴ Magdaléna Kubečková. *Občianství EU...*s. 12.

Pri debate o občianstve sa často vyskytuje práve otázka definície pojmov občianstvo, príslušnosť k štátu a národnosť, príslušnosť k národu. V cudzojazyčných textoch či zneniach právnych noriem sa stretávame s máťúcimi označeniami. V západoeurópskych jazykoch sa na vyjadrenie občianstva využíva pojem „nationality“ (anglicky), „nationalité“ (francúzsky) alebo občanov ako „nationals“.¹⁵ V preklade do stredoeurópskych jazykov, ako je slovenčina alebo čeština sa dajú tieto označenia interpretovať aj ako „národnosť“ alebo príslušník k národu. Odráža to historický vývoj štátnosti a vznik jednotlivých národných štátov. Kým v západnej Európe prevládal historicky skôr trend stotožnenia štátneho územia s národom, Stredná a východná Európa prekonali vývojové procesy formovania národných štátov v národných obrodeniach, spájaniach či revolúciách.

Aj keď niektoré dokumenty medzinárodného práva upresňujú, či sa myslí etnický pôvod alebo nie, ako napríklad v Európskom dohovore o štátnom občianstve,¹⁶ skutočnosť, že existuje rozpor v pomenovaní občianstva a národnosti naznačuje určitý vzťah medzi nimi a že nie sú totožné. Vo všeobecnosti sa považuje občianstvo za súbor práv a povinností, ktoré obdrží jednotlivec po splnení istých podmienok, aby sa mohol lepšie integrovať do spoločenskej komunity v národnom štáte.¹⁷ Z hľadiska spoločnosti to však nie je všetko a od dotyčného sa očakáva, že prevezme princípy, ktoré v komunite fungujú a dokáže svoju spoločenskú lojalitu k spoluobčanom, resp. k národu.

Všeobecne platná definícia pojmu štátne občianstvo sa však hľadá len veľmi ťažko, pretože jej stanovenie záleží na vnútroštátnom práve každého štátu individuálne.¹⁸ Z právneho hľadiska je štátne občianstvo inštitút, ktorý zahŕňa právne normy vnútroštátneho právneho poriadku. Ani Európska únia nezasahuje do určovania štátneho občianstva členských štátov a v článku 3 uvádza, že „každý štát si sám určuje, kto sú jeho občania“.¹⁹ Príkladom môže byť česká legislatíva, ktorá v č. 207/1994 z roku 1994 označuje občianstvo ako „relatívne trvalý právny zväzok (alebo vzťah či

¹⁵ Vid' nižšie v prípadoch citovaných medzinárodných noriem a definícií. Napríklad definícia občana z Haagskeho dohovoru z roku 1930. „Convention on certain questions relating to the conflict of Nationality laws.“ the Hague 12.4.1930. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3b00.html> (15.3.2013)

¹⁶ Podľa definície pre spomínaný dokument Rady Európy „štátne občianstvo“ znamená právny zväzok medzi osobou a štátom a neoznačuje etnický pôvod osoby.“ „Evropská úmluva o státním občianství.“ In: Sdělení Ministerstva zahraničních věcí. Budapešť, 7.5.1999. <http://www.helcom.cz/download/integrace/012euobc.pdf> (21.3.2013)

¹⁷ Teda v prípade, že občianstvo v danom štáte nenadobudol narodením, ako sa deje vo väčšine prípadov.

¹⁸ Magdaléna Kubečková. *Občianství EU...* 10.

¹⁹ František Emmert. *Česká republika...* 4.

status) fyzickej osoby a daného štátu“²⁰ a rovnako môžeme v českom právnom prostredí definovať občianstvo ako „časovo trvalý, miestom neobmedzený právny vzťah fyzickej osoby a štátu, ktorý je proti vôli fyzickej osoby nezrušiteľný, na základe ktorého vznikajú subjektom vzájomné práva a povinnosti, spočívajúci hlavne v práve fyzickej osoby na ochranu zo strany štátu na jeho území aj mimo neho, v práve pobytu na jeho území a v práve na účasť v správe verejných záležitostí“.²¹

Známa a medzinárodne uznávaná definícia, pochádzajúca z roku 1930 z čl. 1 Haagskeho dohovoru o niektorých otázkach stretov zákonov o štátnom občianstve a uvádza, že „[j]e vecou každého štátu stanoviť, kto sú jeho štátni občania. Toto zákonodarstvo musí byť uznané inými štátmi za podmienky, že v je v súlade s medzinárodnými dohovormi, medzinárodnými zvykmi a právnymi zásadami všeobecne uznanými v obore štátneho občianstva“.²² Napriek tomu, že podmienky občianstva si stanovuje každá krajina sama, v medzinárodnom meradle nie je rozhodujúcou podmienkou ani trvalý pobyt, ani národnosť (v etnickom slova zmysle), ale tzv. „trvalá väzba“, ktorú potvrdzuje rozhodnutie Medzinárodného súdneho dvora z roku 1955 v prípade *Nottebohm*.²³ Podľa medzinárodného práva majú na štátne občianstvo rovnako nárok aj pôvodne domorodé či kočovné obyvateľstvo a historické menšiny, trvale usadené na území štátu vo väčšom počte a po viac generácií.²⁴

Spomínané charakteristiky občianstva a príslušnosti k danému štátu naznačujú, že tento status nie je jednoliaty celok, ale má viacero rovín či elementov. Staré definície občianstva založené striktne na právnom princípe sa dnes menia vplyvom migrácie a cudzích kultúr prostredníctvom celosvetovej globalizácie. Aj preto je podľa Magdalény Kubečkovej okrem právneho elementu dôležitá aj identita, ktorá je druhou zložkou občianstva.²⁵ Aj Thomas Humphrey Marshall vo svojej slávnej eseji ukladá pomerne veľký dôraz na tretiu, teda sociálnu zložku.²⁶ Napriek tomu, že Marshall spája svoje elementy občianstva s právami z neho plynúcimi, dala by sa tu nájsť istá analógia

²⁰ Emmert Ibidem, 3.

²¹ Magdaléna Kubečková. *Občianství EU...* 11.

²² „It is for each State to determine under its own law who are its nationals. This law shall be recognised by other States in so far as it is consistent with international conventions, international custom, and the principles of law generally recognised with regard to nationality.“ Article 1. „Convention on certain questions relating to the conflict of Nationality laws.“ the Hague 12.4.1930.
<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3b00.html> (15.3.2013)

²³ Alebo inak prípad *Lichtenštajnsko v. Guatemala*. Guatemala odmietla uznať novozískané občianstvo Friedricha Nottebohma, pretože nebolo nadobudnuté v súlade s medzinárodným právom. Súd tak určil tzv. efektívne občianstvo (*Nottebohmov princíp*), teda musí byť preukázané zmysluplné spojenie so štátom.

²⁴ František Emmert. *Česká republika...* 2.

²⁵ Magdaléna Kubečková. *Občianství EU...* 12.

²⁶ Thomas Humphrey Marshall. *Citizenship...* 149.

aj inými spoločenskými faktormi. Pretože ani podľa Rivy Kastoryano nie je občianstvo obmedzené iba na politický status či práva z neho vychádzajúce. Tvrdí, že dôležitá je identifikácia a pocit spolupatričnosti človeka k záujmom a princípom nejakej skupiny alebo občianskej spoločnosti, na živote ktorej sa chce účastniť a ktorú je ochotný reprezentovať.²⁷ V súčasnej dobe aj vplyvom globalizácie sa objavuje otázka identifikácie migrantov, ktorí si so sebou často nesú hlboko zakorenenú lojalitu k svojmu domovskému štátu, niekedy nemenne podložené oficiálnym občianstvom. Riešenie situácie otvorila možnosť dvojitého občianstva. V takom prípade je však otáznne, či sa status občana spája iba s územím, na ktorom platí alebo sa viaže priamo na národ alebo etnickú skupinu, ktorá sa k nemu odkazuje,²⁸ čo opäť úzko súvisí z ostatnými, právnymi a politickými zložkami občianstva.

Spomínaná esej od Thomasa Humphreyho Marshalla²⁹ z roku 1950 hovorí o troch základných dieloch občianstva, ktoré označuje ako civilná (alebo právna³⁰), politická a sociálna časť, pričom všetky časti sa vzájomne posilňujú a dopĺňajú, a spája s nimi určité práva plynúce z občianstva. S civilnou časťou, ktorá je podľa neho najstaršia, spája základné osobné práva a slobody jednotlivca, ako je osobná sloboda, sloboda názoru, viery, či právo na spravodlivosť, na ktoré dozerá súdny systém a zaručuje rovnosť všetkých pred zákonom. Politická časť obsahuje práva umožňujúce účasť na politickej moci v štáte, a tomu zodpovedajúce inštitúcie sú národný parlament alebo inštitúcie regionálnej správy. Do tretieho elementu zahrňuje celú škálu sociálnych výhod, od ekonomickej sociálnej podpory až po právo na život v štandardoch spoločnosti, a zodpovednými inštitúciami je sociálny a vzdelanostný systém.³¹

Ako spomína aj T. H. Marshall, koncept a zložky občianstva sa historicky menia. Kým v minulosti prevládali práva civilné a politické, postupom času sa začali stierať hranice, ktoré ich rozlišovali a dnes sú úzko prepojené.³² Preto je aj rozbor týchto práv umiestnený v spoločnej kapitole tejto práce.³³ V súčasnosti je občianstvo v rámci právnych definícií jedným zo základných pilierov moderných štátov. Jedným zo základných faktorov, ktoré definujú existenciu štátu ako celku je existencia tzv. „stáleho obyvateľstva“, ktoré je definované skrz inštitút štátneho občianstva, a teda je zakotvená

²⁷ Riva Kastoryano. *Citizenship...* 694.

²⁸ Kastoryano *Ibidem*

²⁹ Thomas Humphrey Marshall. *Citizenship...* 148-149.

³⁰ Magdaléna Kubečková. *Občianství EU...*12.

³¹ Thomas Humphrey Marshall. *Citizenship...* 148-149.

³² *Ibidem*, 149.

³³ Rozbor práv Rómov vyplývajúcich z občianstva EU v kapitole 2.3 Rómovia a ich práva vychádzajúce z občianstva EU.

ako súbor právnych noriem vo vnútroštátnom právnom poriadku. Inými slovami sa dá povedať, že stále obyvateľstvo sú vlastne štátni občania a ich definovanie je nevyhnutnou súčasťou vzniku nového štátu.³⁴

Spomínané dvojité občianstvo úzko súvisí s transnacionalizmom, pod ktorý by sa v súčasnej dobe dalo zahrnúť aj európske občianstvo. Príkladom môže byť podstata euroobčianstva, ktoré sa podobne ako transnacionálne občianstvo vyznačuje bojom za rovnosť a ľudské práva. Zároveň sa snaží o vytvorenie definície pre svoju identitu, aby legitimovalo svoje nadnárodné inštitúcie, a v konečnom dôsledku v podstate vytvára „transnárodný národ“³⁵ alebo tzv. „postnacionálne občianstvo“³⁶ ktoré nemá presne stanovené teritórium a jeho nacionalizmus má formu pocitu príslušnosti skôr ku väčším integračným celkom alebo ku komunite.³⁷ Konkrétne občianstvo EU má zo svojej podstaty vlastne istý charakter dvojitého občianstva, pretože oplýva právami, ktoré mu poskytujú dva subjekty, ktoré sa vzájomne nevyklučujú, dokonca občianstvo EU dopĺňa národné občianstvo. Na druhej strane to však môže znamenať konkurenciu v priznávaní určitých práv jednotlivými subjektmi a tiež zamyslenie sa nad štátnym (národným) monopolom na občianstvo.³⁸

1.2 Občianstvo Európskej únie

Európska únia je vo všeobecnosti považovaná za medzinárodný subjekt dodržiavajúci rovnoprávnosť všetkých subjektov, svojich obyvateľov. V rámci týchto skutočností vznikol status občianstva EU, ktorý má za úlohu okrem iného zrovnoprávniť občanov členských štátov pod európskym právom a tiež zamedziť akejkolvek forme diskriminácie. Napriek tomu však existuje verejná diskusia o tom, nakoľko sa toto tvrdenie skutočne pretavuje do praxe. Rovnosť všetkých občanov Európskej únie, založená na zákaze diskriminácie na základe štátnej príslušnosti (angl. nationality)³⁹, je oficiálne ustanovená v článku 18 Zmluvy o fungovaní Európskej únie spoločne v rovnakej časti s definíciou a ustanoveniami Európskeho občianstva.⁴⁰ Zmluva

³⁴ František Emmert. *Česká republika a dvojí občianství*. (Praha: C. H. Beck. 2011). 1.

³⁵ Kastoryano Ibidem

³⁶ „post-national type of citizenship“ Montserrat Guibernau. „Nation Formation and National Identity.“ *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis* 4 (2004). 673.

³⁷ Riva Kastoryano. *Citizenship*... 694.

³⁸ Riccardo Scartezzini. „European Citizenship, Citizens and Civil Society.“ In: *European Citizenship: Theories, Arenas, Levels*. eds. Paolo Foradori, Simona Piattoni and Riccardo Scartezzini. (Baden-Baden: Nomos, 2007). 139-140.

³⁹ „Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union.“ Official Journal C 326, 26/10/2012. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0001:01:EN:HTML> (17.3.2013)

⁴⁰ Pri vzniku Európskeho občianstva a spomínaného ustanovenia, nenachádzali sa tieto informácie spoločne v jednej časti zmluvy, ako je tomu v súčasnosti, pretože sa nepovažovali za prepojené. Elspeth

o Európskej únii k tomu dodáva, že „Únia je založená na hodnotách úcty k ľudskej dôstojnosti, slobody, demokracie, rovnosti, právneho štátu a rešpektovania ľudských práv vrátane práv osôb patriacich k menšinám. Tieto hodnoty sú spoločné členským štátom v spoločnosti, v ktorej prevláda pluralizmus, nediskriminácia, tolerancia, spravodlivosť, solidarita a rovnosť medzi pohlaviami“.⁴¹

Ako sme už spomínali, existujú dva spôsoby vzniku vzťahu štát- občan. Tým prvým je jednoducho vznik teritoriálneho územia, ktoré si stanoví podmienky, kto bude patriť k štátnym obyvateľom alebo jeho národu, resp. občanom a druhým je fakt, že si obyvateľstvo, alebo politický národ, vytvorí vlastný tzv. národný štát. Euroobčianstvo je v tomto smere výnimočný status, pretože Únia dosiaľ nevytvorila entitu, ktorú by bolo možné označiť za európsky politický národ, a tak predstavuje akurát pridané hodnoty k právam prislúchajúcim občanovi členského štátu nadnárodného spoločenstva. Inými slovami, občanom Európskej únie je iba občan jedného zo štátov súčasnej dvadsaťsedmičky, teda je to „fyzická osoba, ktorá má zároveň štátnu príslušnosť aspoň k jednému členskému štátu Európskej únie“.⁴² Európske občianstvo tak je úzko prepojené s národným občianstvom členských štátov, ale na druhú stranu ho nijako neovplyvňuje. Okrem toho, že stratou národného občianstva jedného z členských krajín by dotýčaný stratil aj status euroobčana,⁴³ národné štáty majú prakticky neobmedzený⁴⁴ vplyv nad tým, kto sa stane občanom EU, pretože si podmienky nadobudnutia národného občianstva určujú sami jednotlivo, a tým, ako poznamenáva Rogers Brubaker určujú aj podmienky nadobudnutia občianstva EU.⁴⁵

Každý členský štát má samozrejme svoje vlastné podmienky na určovanie občianstva osobám rôzneho pôvodu. Na území EU teda neexistuje jednotná norma automatického priznania národného občianstva. Vo všeobecnosti však väčšina získa občianstvo priamo narodením, avšak od ktorého rodiča je už individuálna otázka. V škandinávskych krajinách, napr. Švédsku, Dánsku či Fínsku sa občianstvo primárne odvodzuje od matky, avšak napríklad historicky v Rakúsku alebo Taliansku sa

Guild. *The Legal Elements of European Identity: EU Citizenship and Migration Law*. (The Hague: Kluwer Law International. 2004). 63.

⁴¹ „Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union.“ Official Journal C 326, 26/10/2012. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0001:01:EN:HTML> (17.3.2013)

⁴² Richard Pomahač. *Evropské veřejné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 131.

⁴³ Ibidem, 130-131.

⁴⁴ Podmienky určovania národného občianstva by mali byť v súlade s medzinárodne uznávaným právom. Vid' predchádzajúca kapitola.

⁴⁵ Riccardo, Scartezzini. *European...* 145.

odvodzovalo od otca.⁴⁶ Čo sa týka získania občianstva naturalizáciou, najdlhší čas, ktorý musí osoba stráviť na území členského štátu vyžaduje Litva a Estónsko, pričom najrýchlejšie môže osoba dosiahnuť občianstvo v Poľsku či Lotyšsku.⁴⁷

1.2.1 Vývoj

Myšlienka spojenej Európy niesla so sebou aj ideu spojenia všetkých jej obyvateľov. Prvá zmienka o občianstve (vtedy) Spoločenstva bola spomenutá na summite v Kodani v roku 1973 a na Parížskom summite o rok neskôr bola už prednesená oficiálne. Isté práva pre občanov členských krajín Európskeho spoločenstva platili ešte pred ustanovením oficiálneho občianstva Európskej únie, a to hlavne v oblasti ekonomických výhod. Inými slovami, právo voľne cestovať na území spoločenstva mali iba ekonomicky aktívni občania členských štátov Spoločenstva, neskôr sa toto právo rozšírilo aj na rodinných príslušníkov, študentov a dôchodcov. Európsky súdny dvor k tomu vytvoril katalóg ľudských práv a práv občanov ES. Základným systémom, ktorý už vtedy fungoval bol princíp nediskriminácie.⁴⁸ Veľkým posilnením role občanov členských štátov Európskeho Spoločenstva bolo stanovenie priamych volieb do Európskeho parlamentu v roku 1979.

Prvou zmluvou primárneho európskeho práva, ktorá zakladala status Európskeho občianstva však bola až Maastrichská zmluva, čím spôsobila zásadný prelom v dovtedajšom systéme. V článku 8 Zmluvy o Európskej únii deklaruje, že „každá osoba, ktorá disponuje príslušnosťou k členskému štátu je občanom Európskej únie.“⁴⁹ Napriek tomu, že sa hovorí o občianstve Únie, neexistuje v nejakom európskom občianskom práve. Táto klauzula spadá priamo pod Zmluvu o Európskom občianstve, preto patrí do komunitárneho práva. Výklad zmluvy ju však hodnotí do značnej miery nejednoznačne. Problémom bolo to, že zmluva umožňuje prijať sekundárnu legislatívu, ktorá bude upravovať oblasť občianstva v Spoločenstve. Nemecký spolkový súd v tejto veci uzniesol, že legitimita Európskej únie je odvodená skôr od členských štátov ako od jej občanov, čo v tomto smere Úniu výrazne odlišuje od národných štátov.⁵⁰ Problémom nastal po Dánskom odmietnutí Maastrichtskej zmluvy dánskym ľudom v referende

⁴⁶ „Country Profiles“. *Eudo Observatory on citizenship*. 2013. <http://eudo-citizenship.eu/country-profiles> (9.5.2013)

⁴⁷ Viď príloha 1 Porovnanie nadobudnutia občianstva v členských krajinách EU. European University Institute for Eudo Citizenship, 2012-2013. www.eudo-citizenship.eu (9.5.2013)

⁴⁸ Magdaléna Kubečková. *Občianství EU...* 42.

⁴⁹ „Treaty on European Union.“ Official Journal C 191, 29.7.1992. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11992M/TXT:EN:HTML> (17.3.2013) Zmluva o Európskej únii, 1992.

⁵⁰ Magdaléna Kubečková. *Občianství EU...* 44.

v danej podobe, čo vnieslo rozpor do legitimacy občianskeho statusu. Po požadovaných zmenách a po rozhodnutí Dánska o tom, že občianstvo EU je politický a právny koncept úplne odlišný od konceptu občianstva v národnom štáte, a po druhom úspešnom dánskom referende,⁵¹ vstúpila Zmluva v platnosť v Novembri 1993.

Na Maastrichtskú zmluvu v otázkach občianstva naviazala Amsterdamská zmluva a spresnila, že „občianstvo Únie dopĺňa štátnu príslušnosť členského štátu, ale nenahradzuje ju“,⁵² a doplnila niektoré ustanovenia týkajúce sa občanov, ako napríklad zákaz diskriminácie z rasových či náboženských dôvodov alebo podľa pohlavia. Aby sa EU priblížila svojim občanom, zavádza možnosť obrátiť sa písomne na každý európsky orgán alebo inštitúciu v jednom z úradných jazykov. Zmenila tiež postup prijímania sekundárnej legislatívy v oblasti slobody pohybu a pobytu z procedúry súhlasu na procedúru spolurozhodovania a jednomyseľného súhlasu, ktorý však v tomto prípade neskôr zrušila Zmluva z Nice.⁵³

Významné zmeny a upevnenie do Európskeho primárneho práva priniesla aj tzv. Lisabonská zmluva, ktorá podľa mnohých názorov mala zastupovať neschválenú verziu európskej ústavy. Vo svojom znení zdôrazňuje, že fungovanie únie je založené hlavne na zastupiteľskej demokracii⁵⁴, teda že jej súčasťou sú Rada, ktorá predstavuje zástupcov národných vlád členských štátov, a Parlament, ktorý je práve prejavom priamej voľby európskych občanov. Prijatím Lisabonskej zmluvy sa zvýšili právomoci Európskeho parlamentu, čo je prejavom posilnenia účasti euroobčanov na riadení Spoločenstva, takže každý občan má právo sa priamo podieľať na demokratickom riadení Únie.⁵⁵ Pôvodné znenie Lisabonskej zmluvy Európskej únie z roku 2007 definuje svojho občana ako „každ[ú] osob[u], ktorá má štátnu príslušnosť členského štátu. Občianstvo Únie dopĺňa štátne občianstvo a nenahrádza ho“⁵⁶ a schválená a aktuálne platná úprava Zmluvy o Európskej únii dodáva, že „Únia dodržiava pri

⁵¹ Elspeth Guild. *The Legal Elements of European Identity...* 35-36.

⁵² „Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts.“ Official Journal C 340, 10.11.1997 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11997D/TXT:EN:HTML> (22.3.2013)

⁵³ Magdaléna Kubečková. *Občianství EU...* 45.

⁵⁴ Richard Pomahač. *Evropské...* 131.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ „Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, podpísaná v Lisabone 13. decembra 2007.“ Úradný vestník Európskej únie C 306. 17.12.2007.

všetkých svojich činnostiach zásadu rovnosti občanov, ktorým sa dostáva rovnakej pozornosti zo strany jej inštitúcií, orgánov, úradov a agentúr“.⁵⁷

1.2.2 Práva občanov

Únia v svojich normách zaručuje rovnosť svojich občanov a rovnakú pozornosť zo strán jej orgánov, inštitúcií a iných subjektov. Z primárneho práva vyplývajú občanom EU práva, ktoré môžeme zadeliť do troch kategórií ako hospodárske (s pravidlom nediskriminácie), politické a diplomatické či konzulárne.⁵⁸ A každý občan Únie oplýva právami a povinnosťami určenými v aktoch primárneho práva. Podľa výkladu Elspeth Guild sa tieto práva vzťahujú výhradne na migrantov v rámci hraníc Únie, pretože nemajú dosah na území vlastného občianstva, pričom jedinou výnimku tvorí právo petície k ombudsmanovi.⁵⁹ Je dôležité pripomenúť fakt, na ktorý upozorňuje Riccardo Scartezzini, a to, že európska integrácia je primárne vedená z ekonomických dôvodov a jej pôvodným cieľom bolo vytvorenie spoločného trhu. Tomu sú preto podriadené aj práva jednotlivcov vyplývajúce aj z občianstva EU.⁶⁰

Hneď prvým a jedným z najzákladnejších práv európskeho spoločenstva je právo slobodne sa pohybovať a pobývať na území členských štátov limitovaný iba podmienkami stanovenými v zmluvách primárneho práva a ďalšími legislatívnymi aktmi, ktoré zavádzajú toto právo do praxe a prešli riadny legislatívnymi procesom, s jednomyselným schválením Radou.⁶¹ Bližšie pravidlá a práva súvisiace s voľným pohybom a pobytom občanov EU a ich rodinných príslušníkov upravuje Smernica 2004/38/EC, ktorá nahrádza dovtedy platné právne akty a určuje pravidlá používania jedného z najzákladnejších práv Únie.

Podľa nej je základné právo pobytu v jednom z členských štátov EU priznané priamo občanovi EU prostredníctvom primárnych zmlúv európskeho práva, preto žiadne administratívne úkony k jeho prideleniu teda nie sú nutné. Smernica rozdeľuje právo na pobyt v členských krajinách EU podľa jeho dĺžky. Pokiaľ občan EU a jeho rodinný príslušník pobýva na území členského štátu nie dlhšie ako tri mesiace, má na to právo bez akýchkoľvek podmienok alebo formalít, iba s platným preukazom totožnosti

⁵⁷ „Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union.“ Official Journal C 326, 26.10.2012. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0001:01:EN:HTML> (17.3.2013)

⁵⁸ Magdaléna Kubečková. *Občianstvá EU*... 46.

⁵⁹ Elspeth Guild. *The Legal Elements of European Identity*... 42.

⁶⁰ Riccardo Scartezzini. *European*...139-140.

⁶¹ Richard Pomahač. *Evropské*... 132. a „Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union.“ Official Journal C 326, 26.10.2012. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0001:01:EN:HTML> (17.3.2013)

či pasom. Na pobyt dlhší ako tri mesiace má právo každý pracujúci, podnikateľ alebo osoba oplývajúca dostatočnými finančnými prostriedkami či zdravotným poistením, aby sa nestala záťažou pre sociálny systém hostiteľského členského štátu EU. Smernica ďalej udáva, že trvalý pobyt môže potom dostať každý občan EU, ak žije v danom hostiteľskom členskom štáte aspoň 5 rokov, pričom v prípade pracujúcich a podnikateľov sa táto doba môže skrátiť. Hostiteľská krajina tiež môže požadovať ohlásenie prítomnosti osoby v rozumnom čase, pričom nesplnenie tejto povinnosti môže byť rozumne a bez diskriminácie sankcionované.⁶²

Obmedzenie práva na voľný pobyt môže nastať hlavne v otázkach verejnej politiky, verejného zdravia a bezpečnosti, a nesmie byť motivované ekonomickými záujmami. Voľný pohyb osôb je taktiež limitovaný pri zamestnaniach na postoch súvisiacich s výkonom verejnej moci. Obmedzenie voľného pobytu môže nastať aj pri pracovných obmedzeniach, ktoré sú aplikované na občanov nových členských štátov a ich podmienky sú uvedené v prístupových zmluvách.⁶³

Ďalším právom je právo voliť a byť volený v obecných voľbách v členkom štáte svojho bydliska, ktoré samozrejme môže byť odlišné od štátu, kde sa viaže jeho občianstvo, za rovnakých podmienok ako občania hostiteľského štátu.⁶⁴ Občan Európskej únie má ďalej právo voliť a byť volený do Európskeho parlamentu v mieste svojho bydliska za rovnakých podmienok ako občania daného štátu⁶⁵, či už žije v krajine svojho národného občianstva alebo v inom členskom štáte Európskej únie.

Európska únia podľa zmlúv primárneho práva chráni svojich občanov aj na území nečlenských štátov. V prípade, že daná členská krajina nemá za hranicami EU v krajine svoje konzulárne zastúpenie, môže sa v prípade potreby obrátiť na ktorýkoľvek iný členský štát o diplomatickú pomoc. Európsky občan má teda právo na diplomatickú a konzulárnu ochranu ktorýmkoľvek členským štátom za rovnakých podmienok ako príslušníci tohto štátu za uvedenej podmienky.⁶⁶ Každý občan Únie má tiež petičné právo k Európskemu parlamentu, pričom najnovšia úprava dodáva, že tak môže urobiť, rovnako ako ku každej inštitúcii alebo orgánu, v hociktorom z 23 jazykov

⁶² Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:158:0077:0123:EN:PDF> (29.4.2013)

⁶³ Ivo Šlosarčík. *Politický a právni rámec evropské integrace*. (Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009.). 287.

⁶⁴ Ibidem, 285.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Richard Pomahač. *Evropské...* 132.

Európskej únie a taktiež má právo na odpoveď v rovnakom jazyku.⁶⁷ Občan Európskej únie má podľa primárneho práva tiež právo sa obrátiť na európskeho ombudsmana.⁶⁸

Čo sa týka výstupov z národného občianstva a občianstva EU, oba koncepty sa dosť podstatne líšia. Z občianstva národných štátov totiž plynú aj isté povinnosti, napríklad daňová povinnosť alebo v niektorých krajinách branná povinnosť, čo sa u občianstva Únie prakticky nevyskytuje.⁶⁹

1.2.3 Budúcnosť nadnárodného občianstva

V akademickej obci sa okrem vývoja a podstaty európskeho občianstva spomína aj jeho celková opodstatnenosť v politike Európskej únie. Podľa vyššie popisovaných znakov občianstva a tiež európskeho občianstva je jasné, že je to unikátny status v podstate *sui generis*, ktorý nemá vo svete obdobu. Vystáva preto otázka jeho opodstatnenosti a hodnoty. Podľa niektorých autorov práve občianstvo EU odráža podstatu politiky Únie. Richard Bellamy s Alexom Warleighom poukazujú na jeho jedinečnosť, pretože sa pohybuje na niekde medzi medzivládny a nadnárodným princípom, rovnako ako aj Európska únia.⁷⁰

Ako mnohé nové fenomény modernej doby, aj nadnárodné občianstvo EU podlieha kritike na rozsiahlej škále názorov. Predstavitelia prúdu, ktorý uprednostňuje európsku integráciu najmä na medzištátnej a medzivládnej úrovni, kritizujú občianstvo EU rovnako ako obecne právo spoločenstva (*acquis communautaire*), pretože vedie k hlbšej vnútornej integrácii a podkopáva suverenitu národných štátov.⁷¹ Inými slovami, ak sú národné štáty základom všetkého, načo potrebuje Únia vytvárať nejakú občiansku identitu a podporovať prázdne symboly ako hymnu alebo zástavu?⁷² Niektorí autori sa domnievajú, že občianstvo EU v aktuálnej podobe je sklamaním tak pre zástancov federálnej formy EU ako aj pre tých, čo dúfali v prelomenie starého modelu národných štátov a vo vytvorenie „transnárodného globálneho občianstva“, ktoré by bolo spojené

⁶⁷ „Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union.“ Official Journal C 326, 26.10.2012. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0001:01:EN:HTML> (17.3.2013)

⁶⁸ Ivo Šlosarčík. *Evropský a právní rámeček*... 285.

⁶⁹ Riccardo Scartezzini. *European*... 146-147.

⁷⁰ Richard Bellamy a Alex Warleigh. „Introduction: The puzzle of EU citizenship.“ In: *Citizenship and Governance in the European Union*, eds. Richard Bellamy a Alex Warleigh. (London: Continuum, 2001). 7.

http://books.google.cz/books?hl=sk&lr=&id=9z3IASMyAGgC&oi=fnd&pg=PR7&dq=Citizenship+and+governance+in+the+European+Union&ots=xFN1aBG7Vvk&sig=TPjsj9JFAt6sb6ZOkU6akymEalU&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (21.4.2013)7.

⁷¹ Riccardo Scartezzini. *European*... 135.

⁷² Richard Bellamy a Alex Warleigh. *Introduction*... 8.

skôr s dodržiavaním ľudských práv ako s národnou suverenitou.⁷³ Niektorí kritici tvrdia, že by bolo možno lepšie hovoriť namiesto občianstva EU skôr o európskej identite alebo európskej spolupatričnosti.⁷⁴ Celý koncept občianstva EU je kritizovaný ako záplata na riešenie problému s demokratickým deficitom. Ten však nie je možné vyriešiť tak jednoducho bez konkrétnej myšlienky a jasne definovaného európskeho ľudu, najmä ak v prípade európskej integrácie ide hlavne o proces vedený zhora, elitami, do ktorého bežný občan nevidí.⁷⁵

Na druhej strane v súčasnej dobe pod vplyvom globalizácie a čoraz silnejšej roztrieštenosti vo vnútri národných štátov získava nadnárodné občianstvo svoju dôležitosť, pretože otázky bezpečnosti či ekonomického rozvoja sú viac závislé na nadštátnej či medzinárodnej spolupráci než na zásahe vlády domáceho národného štátu. Navyše dnes sa ľudia skôr identifikujú so svojou rodinou, prácou či náboženstvom a pod. ako čisto so svojim národom. Všeobecne sa dá zdá, že štát ako inštitúcia začína byť v dnešnej dobe prekonaná.⁷⁶ Vplyvom najnovších svetových trendov sa mení aj koncept občianstva, ktorý považujú dnes niektorí autori za zmes práv, povinností a pocitov identity, ktoré sa prejavujú prostredníctvom rôznych inštitúcií, ako je štát, dobrovoľné asociácie alebo zastupiteľstvá regiónov.⁷⁷ Začína tiež silnieť názor, že nacionalizmus ako forma príslušnosti k národu a národného štátu, je záležitosť vývoja v 19. či 20. storočí a v dnešnej dobe predstavuje zastaraný spôsob identifikácie. Niektorí autori, ako napríklad Marek Jakoubek sa prikláňajú k názoru, že príslušnosť k občianskej spoločnosti, ktorá môže zodpovedať príslušnosti k štátnej jednotke, je nadradená príslušnosti k národu.⁷⁸ Jednoducho sa dá povedať, že súčasný vývoj Únie, spoločne s úpadkom národného občianstva podporuje reflexiu o občianstve EU, pretože ponúka odpovede na globalizáciu, spoločenskú diferenciáciu a iné otázky moderného sveta.⁷⁹

Nakoniec je možné zhodnotiť, že občianstvo EU nemá zatiaľ takú moc a vplyv ako občianstvo národných štátov. Možno aj preto, že oproti všeobecnému konceptu občianstva je európske občianstvo pomerne mladý fenomén. V podstate je to nová

⁷³ Ibidem, 3.

⁷⁴ Jaroslav Zvěřina. „Občianství Evropské unie.“ In: *Demokracie a občianství v Evropě. Rok výchovy k demokratickému občianství 2005.* ed. Murad, Salim. (České Budějovice: Informační kancelář Rady Evropy v Praze, 2006). 57.

⁷⁵ Richard Bellamy a Alex Warleigh: *Introduction...* 8.

⁷⁶ Ibidem, 5.

⁷⁷ Riccardo Scartezzini. *European...* 136.

⁷⁸ Marek Jakoubek. „Idea romského národa mezi mlýnskými kameny etnické indiference a občianské společnosti.“ In: *Demokracie a občianství v Evropě. Rok výchovy k demokratickému občianství 2005.* ed. Murad, Salim. (České Budějovice: Informační kancelář Rady Evropy v Praze, 2006). 127-139.

⁷⁹ Richard Bellamy a Alex Warleigh: *Introduction...* 10.

forma občianskeho statusu, ktorá je v súčasnej dobe logickým stupňom vývoja globalizácie a zmien spoločnosti, a preto predstavuje do budúcnosti istý potenciál.

2 Postavenie rómskej etnickej menšiny v Európe

Rómovia ako v súčasnosti nazývame skupinu indoeurópsky hovoriacich ľudí so špecifickými kultúrnymi a historickými tradíciami, sú obyvateľmi Európy už od konca stredoveku, a stále sa o nich a ich kultúre vie dosť málo. Napriek výraznej nevoľi, neznášanlivosti a diskriminácie od nerómskeho obyvateľstva, hlavne v minulosti, často ústiacich do otvoreného násillia až genocídy, prežila táto menšina v Európe dodnes, dokonca sa výrazne početne rozrastá a v súčasnosti je považovaná za najpočetnejšiu menšinu v EU. V rámci Európskej únie má táto menšina špeciálne postavenie preto, že ako tzv. neteritoriálna menšina nemá svoj prirodzený národný štát, ktorý by za jej záujmy bojoval na medzinárodnej scéne či loboval na pôde Únie. Preto sú často opatrenia či vyjadrenia vedúce smerom k podpore tejto skupine pomerne vágne.⁸⁰

V posledných rokoch sú však tendencie nielen v rámci Európskej únie nielen o ich integráciu či začlenenie Rómov do spoločnosti a verejného života, ale hlavne nadviazanie vzájomnej komunikácie, a oživenie či pestovanie ich vlastnej rómskej identity. Prezentujú snahy o ustanovenie rómskeho národa a o jeho uznanie ako národnej menšiny. Národná menšina sa vo všeobecnosti môže definovať ako skupina obyvateľstva, ktorá ako celok neprijíma za svoju tzv. národnú identitu štátu v ktorom žije.⁸¹ Aktivizovať svoju skupinu na vytvorenie vlastného národa, po vzore sionizmu sa pokúšajú aj Rómovia. Toto emancipačné hnutie, ktorého korene siahajú do 19. storočia sa označuje ako Romipen, alebo rómstvo.⁸²

Na druhej strane sa ozývajú aj negatívne názory k utváraniu rómskeho národa, ako umelého a dnes už prežitého konštruktú. Jedným zo zástancov uvedeného názoru je Marek Jakoubek, ktorý poukazuje na nesúhlas priamo z rómskeho prostredia na príklade názoru Antonína Ferka a tvrdí, že dôležitejšia ako príslušnosť k národu je v dnešnej dobe príslušnosť k určitej občianskej spoločnosti. Ďalej stavia do protikladu multikulturalizmus, ktorý vysvetľuje ako „víziu spoločnosti, v ktorej vedľa seba (nekonfliktne) ‚koexistujú‘ rôzne etnické skupiny [...]“⁸³ a tzv. etnorevitalizačné hnutie, ktorého politickou požiadavkou je uznanie svojbytnosti určitých skupín či komunit podľa etnického, resp. rasového pôvodu. Autor kritizuje etnorevitalizmus, pretože

⁸⁰ Peter Vermeersch a Melanie H. Ram, Melanie. „The Roma.“ In: *Minority Rights in Central and Eastern Europe*. ed. Bernard Rechel. (New York: Routledge, 2009). 68.

⁸¹ Christopher Lord. „Národnostní menšiny v Evropě a ve světě: Politické otázky.“ In: *Etnické menšiny v Střední Evropě*. eds. Ivan Gabal a kol. (Praha: G plus G. 1999). 25.

⁸² Laura Lauberová a Martina Kalinová. *Požadavky na politickou autonomii romského národa v Evropě v 21. století*. (Praha: Pražské sociálně vědní studie. FSV, FF UK, 2006.) 10.

⁸³ Marek Jakoubek. *Idea romského národa...* 134.

odkladá do úzadia koncept individuálnych občianskych práv a presadzuje viac otázku kolektívnych práv etnických minorít. V závere v rámci hodnotenia nakoniec volá „po odluke národnosti (ethnicity) od štátu“, ⁸⁴ na báze odlučky cirkvi od štátu, ktorá sa zdala v minulosti rovnako nepredstaviteľná, ale nakoniec predsa realizovateľná. ⁸⁵ Vo všeobecnosti sa však pod národnou menšinou myslí práve skupina, ktorá je politicky zaťažená a usiluje o vytvorenie národného štátu. ⁸⁶ Táto skutočnosť v prípade Rómov neplatí jednoznačne, preto aj táto práca používa skôr označenie etnickej menšiny.

2.1 Stav rómskej populácie v európskej spoločnosti

Ako sme už v úvode spomínali, objektívna právna zložka občianstva je často dopĺňaná Občianska identita aj v rámci slobodnej subjektívnej voľby vyžaduje isté predpoklady k tomu, aby sa jednotlivец cítil členom určitej občianskej spoločnosti. Okrem právnych a politických predpokladov (nadobudnutie občianstva narodením) sú to aj iné identifikačné predpoklady, ako spoločná historická skúsenosť či pocit spolupatričnosti k územia, na ktorom jednotlivец žije a k jeho spoločnosti. Preto je dôležité okrem konkrétnych (právnych či politických) prípadov analyzovať aj určité spoločenské predpoklady Rómov na identifikáciu s európskou spoločnosťou a jej občianstvom.

2.1.1 Stručná história Rómov v Európe

Jedným z prvkov, ktorý spája Európanov pod spoločnú identitu je podľa názorov akademikov ich vedomie spoločnej minulosti. ⁸⁷ Preto je historický vývoj skupiny obyvateľstva dôležitý z dôvodu pochopenia spoločných prvkoch a udalostí, ktoré museli Rómovia prekonávať rovnako ako ostatní obyvatelia Európy, a čo ich medzi Európanov logicky radí.

Napriek tomu, že cigánska diaspora sa rozkladá po celej Európe, zachovali si svoju vlastnú identitu. Ich pôvod nachádzame v nižších kastách v Strednej Indii u tzv. pariov, ktorí začali migrovať v 7. storočí nášho letopočtu pravdepodobne pre nehody v indickej spoločnosti. Podľa jazykových analýz sa predpokladá, že opustili Indiu v jednej migračnej vlne, preto spočiatku zdieľali spoločný jednotný jazyk, ktorý sa potom v Európe začal modifikovať pod vplyvom európskych jazykov. V minulosti prevládal názor, že aj napriek svojej roztrúsenosti mali Rómovia tendenciu zostávať v kontakte aj cez hranice, preto aj dnes nachádzame prvky spoločnej identity ku ktorej

⁸⁴ Ibidem, 135.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Christopher Lord. *Národnostní menšiny v Evropě...* 26.

⁸⁷ Monsserat Guibernau. *The identity of nations.* (Cambridge: Polity. 2004).104-106.

sa z posledné roky začínajú hlásiť príslušníci rómskej menšiny z celej Európy.⁸⁸ V dnešnej dobe sa predpokladá, rómske skupiny sa skôr odlišujú. Spoločným identifikačným znakom zostáva akurát vlastná historická skúsenosť a negatívny prístup majority.⁸⁹

Prvé zmienky o nich v Európe pochádzajú z Balkánu, kde ich zaznamenal grécky mních na hore Athos v roku 1100, či anglickí františkáni na ostrove Kréta v roku 1322.⁹⁰ Spočiatku boli v Európe prijímaní pomerne pozitívne. Využívali kresťanskú pomoc a pohostinnosť tým, že sami seba označovali za kresťanských kajúcnikov a martýrov, čo Angus Fraser popisuje ako „veľkú leť“.⁹¹ Koncom 15. storočia sa však pre svoje správanie stali terčom obvinení z krádeží, neskôr aj z pôvodu mnohých chorôb a obyvateľstvo ich začalo z miest vyháňať. V 16. storočí to dospelo do štádia, že mali dokonca zakázaný prístup do niektorých európskych krajín, ako napríklad do Veľkej Británie alebo do Škandinávskych krajín. Vo Švédsku zákaz vstupu pod hrozbou smrti pretrval až do roku 1954 a v Holandsku prebiehal až do začiatku 18. storočia tzv. Heidenjachten alebo hon na Cigánov, pričom od roku 1728 už ani nebolo na koho.⁹²

Na druhú stranu existovali v niektorých krajinách aj snahy o asimiláciu do európskej spoločnosti. V Habsburskej monarchii sa o to pokúšala Mária Terézia zákazom kočovania a zavedením povinnej školskej dochádzky. V Uhorsku mali o niečo slobodnejšie postavenie a najlepšie sa mali na území Osmanskej ríše, kde mali rovnaké práva ako ostatné nemuslimské obyvateľstvo. Napriek tomu, že sa v romantizme 19. storočia zlepšili prístupy k Cigánom a obnovila sa migrácia do západných krajín z Balkánu, prívetivejšie podmienky na život pre Rómov na území Rakúsko- Uhorska a Osmanskej ríše spôsobili, že v súčasnosti 4/5 Cigánov žijú stále v geografickom priestore Strednej a juhovýchodnej Európy.⁹³

Zákony namierené proti cigánom neboli v dejinách vykonávané tak prísne, pretože v opačnom prípade by dodnes neprežili. Najväčší zásah do ich populácie však spôsobil nacizmus a systematické vyhladzovanie počas druhej svetovej vojny, často označované ako genocída, ktoré sa vo veľkej miere dotklo podobne ako iných skupín obyvateľstva aj Rómov. Pôvodne boli posielaní do tzv. kárnych táborov, kde boli často

⁸⁸ Jana Horváthová, Jana. „Identita jako jedno z romských traumat.“ *Český rozhlas*, 2007. <http://romove.radio.cz/cz/clanek/23036> (11.02.2013).

⁸⁹ Laura Lauberová a Martina Kalinová. *Požadavky na politickou autonomii... 7.*

⁹⁰ Karel Holomek. „Romská menšina v České republice.“ In: *Etnické menšiny v Střední Evropě*. ed. Ivan Gabal a kol. (Praha: G plus G. 1999).153-154.

⁹¹ Daniela Kozlíková. *Romská otázka- prekážka vstupu České republiky do EU?* (Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2001). 11.

⁹² Ibidem. 12.

⁹³ Ibidem.

využívaní na lekárske pokusy,⁹⁴ neskôr boli hubení v likvidačných táboroch, ako bol Auschwitz v Osvienčime, čo spôsobilo napríklad v Česku, z pôvodného počtu asi 8000 Cigánov na približne 500-600,⁹⁵ takmer úplné vyhladenie. Bezprostredne po vojne sa na rómske obete rýchlo zabúdalo, avšak v posledných rokoch sa k tomuto čiernemu obdobiu rómskej a európskej histórie niektorí vracajú. V Rakúsku boli dokonca Rómovia postavení na úroveň ostatným obetiam koncentračných táborov,⁹⁶ čo zároveň dokazuje skutočnosť, že podobne ako ostatné obyvateľstvo Európy aj Rómovia zdieľajú spomienkové dedičstvo na hrôzy vojny, čo je jedným zo znakov spoločnej európskej identity.⁹⁷

V období po druhej svetovej vojne nastal v strednej a juhovýchodnej Európe nový autoritatívny režim. Politika komunistických strán nariadila Rómom prácu, takže museli opustiť kočovný spôsob života, čo prišlo v Československu v roku 1958 so zákonom o trvalom usídlení kočovných osôb. Tradičné remeslá vymenili za prácu v priemysle, vládny program sa zamerával na zlepšenie ich bývania, zdravotného stavu či vzdelania. Keďže v tom čase existoval nedostatok nekvalifikovanej pracovnej sily, mali Rómovia dostatok pracovných príležitostí za akýchkoľvek okolností. Všeobecne zamestnanosť počas režimu zhodnotil pozitívne aj bývalý predseda Medzinárodnej rómskej únie JUDr. Emil Ščuka, ale tiež zdôraznil, že Rómovia sa zapojili aj do iniciatívy vytvorenia novej občianskej spoločnosti počas revolúcie, dokonca sa v prvotnom období dostali aj do československého parlamentu.⁹⁸

Po roku 1945 sa vo všeobecnosti znovu obnovila migrácia Rómov za lepšími životnými podmienkami, často poháňaná aj politickými motívmi vyššie spomenutého socialistického režimu prakticky vždy, keď to bolo možné. Cieľovou krajinou utečencov bolo hlavne Rakúsko či Spolková republika Nemecko. Veľkému medzinárodnej záujmu sa tešila hlavne migrácia Rómov z krajín strednej a juhovýchodnej Európy po páde železnej opony v 90. rokoch, podobne ako migrácia ostatných obyvateľov. Migrácia Rómov v tomto období však prebiehala aj v krajinách západnej Európy, taktiež hlavne z ekonomických či politických dôvodov, a v celej Európe pokračujú dodnes. Cieľovou stanicou pre rómske migračné vlny je napríklad rozvinuté a liberálne Holandsko, kde sa

⁹⁴ Vid' príloha č. 2.

⁹⁵ Informácie sa pomerne rozchádzajú. Uvedený údaj pochádza od Angus Fraser. *Cikáni*. (Praha: Lidové noviny, 1998). 219.

⁹⁶ Scheu, Harald Christian. „Situácia národnostných menšín v Rakúsku.“ In: *Stručný prehľad dejín Rómov v českých zemiach do roku 1945*. ed. Lhotka, Petr In: Romové- národ bez budúcnosti? Sborník z konferencie. (Brno: Elsa. XI/1998). 18.

⁹⁷ Monsserat Guibernau. *The identity...* 104-106.

⁹⁸ Daniela Kozlíková. *Romská otázka...* 14.

presúvajú Rómovia hlavne z Francúzska a Talianska.⁹⁹ Ďalšie migračné vlny smerujú napríklad z Portugalského vidieka do Španielska či prakticky z celej Európy do Veľkej Británie.¹⁰⁰

V minulosti počas týchto presunov a zmien pobytu nastával problém žiadateľov o azyl. Domáce obyvateľstvo často nechcelo prijímať rómskych žiadateľov, často sa stavali na vážny odpor a príchody Rómov mali za následok nové konflikty. Vo Veľkej Británii dochádzalo k napádaniu českých a slovenských Rómov, ktorí sa tam novo usádzali, vo Východnom Nemecku boli v dokonca blokované cesty. Napríklad v Neuville-sur-Ain vo Francúzsku alebo v Recklinghausene v Nemecku sa na odpor stavali dokonca ozbrojené brigády občanov.¹⁰¹ Dnes pri hodnotení prístupu domáceho obyvateľstva smerom k zahraničným Rómom konštatujú médiá skôr ignorujúci prístup.¹⁰²

2.1.2 Rozdelenie a označenie

Označenia tejto rôznorodnej etnickej menšiny sa rôznia, podľa toho, ako kočovníkov v minulosti vnímalo domáce obyvateľstvo alebo ešte stále vníma. Vo všeobecnosti prevláda názor, že v dnešnej dobe európskych Rómov spája už len spoločný pôvod, isté príbuznosti v jazyku, ktorý sa postupom času diferencoval preberaním slov z iných európskych jazykov, a hlavne skúsenosť s diskrimináciou od majoritnej spoločnosti. Prvým kritériom bolo miesto pôvodu alebo odkiaľ sa táto skupina obyvateľstva dostala do tej ktorej krajiny. Keďže sami prehlasovali, že pochádzajú z Egypta, čím sa myslel pravdepodobne malý Egypt na Balkáne, odtiaľ pochádza aj ich všeobecné označenie v angličtine „gypsies“, francúzštine „tsiganes“ či „gitans“ v Španielsku. Keďže do západnej Európy prišli Rómovia z oblasti strednej Európy, príp. českých zemí, často ich napríklad Francúzi označujú aj ako „Bohémiens“¹⁰³. Tieto označenia sa dnes považujú za pejoratívne a so silným negatívnym významom. V súčasnej dobe sa prevzalo pomenovanie Rómovia, ktoré sa kedysi vzťahovalo na konkrétny prípad, a to na príslušníkov cigánskej menšiny v strednej a juhovýchodnej Európe, ale dnes sa používa

⁹⁹ Jean Pierre Liégeois. *Rómovia, Cigáni, kočovníci: dejiny a súčasnosť v európskom kontexte*. (Bratislava: Charis, 1997). 25-27.

¹⁰⁰ Angus Fraser. *Cikáni...* 224.

¹⁰¹ Matras, Yaron. „Romani Migrations in the Post-Communist Era: Their Historical and Political Significance.“ *Cambridge Review of International Affairs* XIII/2 (spring/summer 2000). [http://languagecontact.humanities.manchester.ac.uk/YM/downloads/Matras,%20Y.%20\(2000\)%20Romani%20migrations%20in%20the%20post%20E2%80%90communist%20era%20Their%20historical%20and%20political%20significance.pdf](http://languagecontact.humanities.manchester.ac.uk/YM/downloads/Matras,%20Y.%20(2000)%20Romani%20migrations%20in%20the%20post%20E2%80%90communist%20era%20Their%20historical%20and%20political%20significance.pdf) (3.4.2013).

¹⁰² John Lichfield. „Why Sarkozy went to war on the Roma.“ *Independent*, 2.9.2010. <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/why-sarkozy-went-to-war-on-the-roma-2068112.html> (12.3.2013)

¹⁰³ Frédéric Sarter. „Roms, une question européenne.“ *Études. Tome 412* (2010). 190.

v oficiálnej a korektnej rétorike.¹⁰⁴ A to aj napriek tomu, že Rada Európy ešte nedávno využívala pomenovanie „Cigáni“, a dokonca príslušníci tejto etnickej skupiny tak rovnako nazývajú aj sami seba. Jedno z vysvetlení pôvodu tohto názvu môže pochádzať z miesta ich príchodu, teda Rumunska alebo je odvodený od označenia kmeňa Rumungru, čo zahŕňa všetky rómske kmene okrem Olašských Rómov.¹⁰⁵ Najpravdepodobnejšie odvodenie pomenovania Róm však zrejme pochádza historicky z názvu jedného kmeňa z migrujúcich kást v Indii, tzv. Dómov, medzi ktorých pravdepodobne patrili aj predkovia dnešných Rómov.¹⁰⁶ V Československu sa pomenovanie Róm ako vhodnejšie označenie pre túto etnickú skupinu objavilo v Správe o stave riešenia problematiky rómskeho obyvateľstva v ČSSR z roku 1989.¹⁰⁷

Rómovia sa navonok, okrem oblasti pôvodu, často delia aj podľa starého remesla, na ktoré sa špecializovali, napríklad Ursuri podľa práce s medved'mi. Medzi ďalšie konkrétne skupiny Rómov patria tiež nemeckí Rómovia „Sinti“ a už spomínaní Olašskí Rómovia, ktorí sú veľmi málo adaptabilní. Zameriavajú sa na obchodovanie, vlastnia reštaurácie a vinárne. Existujú dohady, že ich obchody sa môžu pohybovať na hraniciach zákona a ich komunita je ešte silnejšie uzavretá pred ostatnou spoločnosťou.¹⁰⁸ Rozdiely vo vnútri menšiny nájdeme aj vo vzťahu medzi tzv. západnými a východnými Rómami. Keďže Rómom v západnej Európe nikdy nebolo zákonom zakázané kočovať, ponechali si tento spôsob života do súčasnosti. Aj keď v minulosti neboli nútení absolvovať povinnú školskú dochádzku a vo všeobecnosti je ich negramotnosť až alarmujúco vysoká, na rozdiel od svojich východných súkmeňovcov nie sú tak navyknutí a nakoniec aj odkázaní na sociálnu podporu štátu.¹⁰⁹

Pomenovanie Rómovia teda označuje skupinu, ktorá je veľmi široká a rôznorodá, pričom mnohé rozdiely sa ťažko identifikujú. Marek Jakoubek v tomto cituje Antonína Ferka, že „žiadna Rómska komunita neexistuje. Viete to Vy, viem to ja a vedia to i Cigáni. Kto to nevie, je majorita“.¹¹⁰ Mnoho odborníkov poukazuje na fakt, že Rómska diaspóra spôsobila odlišný vývoj rôznych rodov či kmeňov, ktoré majú v súčasnosti spoločnú iba históriu nedoceneného postavenia v spoločnosti, skúsenosť so zlou ekonomickou situáciou a diskrimináciou zo strany majority.¹¹¹

¹⁰⁴ Yves Plasseraud. *Atlas des minorités en Europe*. (Paris: Autrement, 2005). 18.

¹⁰⁵ Karel Holomek. *Rómská menšina...* 156-157.

¹⁰⁶ Laura Laubeová a Martina Kalinová. *Požadavky na politickú autonómiu...* 7.

¹⁰⁷ Daniel Kozlíková. *Rómská otázka...* 10.

¹⁰⁸ Karel Holomek. *Rómská menšina...* 155-156.

¹⁰⁹ Daniela Kozlíková. *Rómská otázka...* 24-25.

¹¹⁰ Marek Jakoubek. *Idea rómskeho národa medzi mlýnskými kameny...* 129.

¹¹¹ Peter Vermeersch a Melanie H. Ram, Melanie. *The Roma...* 62.

2.1.3 Zastúpenie a pomerné zloženie Rómov v Európe

Zistiť presné počty Rómov a kočovníkov v Európe je veľmi komplikované, dokonca až nemožné. Príslušnosť k národu či etniku je totiž pri sčítaní dobrovoľná položka a nikto nemá povinnosť presne odpovedať. Mnohí príslušníci týchto skupín sa skôr ako k rómskej národnosti hlásia skôr k štátnej príslušnosti, ku krajine v ktorej žijú, preto môžu analýzy počítať akurát s približnými odhadmi. Vo všeobecnosti sa udáva, že sa Rómov v Európe nachádza od 8-12 miliónov,¹¹² presnejší odhad Európskej komisie hovorí o vyše 6 miliónoch v Európskej únii a vyše 11 miliónoch v celej Európe,¹¹³ pričom podľa aktivistov tak teda tvoria najpočetnejšiu minoritu v Európskej únii od východného rozšírenia v r. 2004 a 2007.¹¹⁴

Podľa posledne spomenutého odhadu štúdie Európskej komisie je najviac Rómov v najnovších členských štátoch Európskej únie, v Rumunsku s priemerným odhadom skoro 2 milióny Rómov a v Bulharsku, kde ich je s počtom cca 750 000 najviac pomerom k nerómskemu obyvateľstvu. Ďalšie krajiny, kde Rómovia tvoria výraznejší podiel na štruktúre obyvateľstva sú Slovensko (skoro 10%) či Maďarsko (asi 7%), v Českej republike, Grécku a Španielsku tvorí táto menšina približne 2% populácie. V ostatných členských krajinách Európskej dvadsaťsedmičky ich pomer k nerómskemu obyvateľstvu nepresahuje 1% a na Malte sa Rómovia podľa Európskej komisie dokonca takmer nevyskytujú.¹¹⁵

Napriek tomu, že v súčasnosti vo všeobecnosti prevláda usadený spôsob života aj medzi Rómami a inými kočovnými kmeňmi, v západnej Európe však ešte stále existujú Rómovia, ktorí si kočovný spôsob života ponechali. Napriek tomu, že zdieľajú so stredoeurópskymi Rómami už len zopár spoločných črt, ako ich dôsledok sa v poslednom období aj vďaka integrácii v Európe rozmáhajú výrazné snahy na znovu nadviazanie cezhraničných kontaktov medzi rómskymi komunitami a spoločné udržiavanie rómskej identity, a tiež snaha o emancipáciu a národné obrodienie.¹¹⁶

Spoločne s snahami národného obrodienia spomedzi rôznych rómskych spolkov a intelektuálov, existuje medzi Rómami aj iný názor, ktorý odsudzuje nacionalizmus ako prežitok 19. storočia: „Nacionalizmus [...] nedovoľuje slobodne sa rozhodnúť, ako

¹¹² Jana Horváthová. *Identita...*

¹¹³ „Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov.“ In: *Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020*. Európska komisia. 2011.

¹¹⁴ Peter Vermeersch a Melanie H. Ram. *The Roma...* 61-62.

¹¹⁵ „Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov.“ In: *Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020*. Európska komisia. 2011.

¹¹⁶ Napríklad Marek Jakoubek. *Idea romského národa...*128-133.

sa chcem emancipovať? Buď budem Čechom alebo Rómom...nemám tu na výber [...]“.¹¹⁷ Preto Marek Jakoubek, spoločne s Antonínom Ferkom presadzujú názor, že príslušnosť k štátu je omnoho dôležitejšia ako príslušnosť k nejakej skupine alebo národu. Podľa narodenia by sa mala určovať prvá spomínaná príslušnosť, pričom tá druhá by mala byť vecou slobodnej voľby,¹¹⁸ ako to spomína Ernest Renan vo svojom slávnom prejave.¹¹⁹ Okrem toho, že vo všeobecnosti Rómovia prejavujú hlboko zakorenený pocit príslušnosti ku klanu alebo rodine, objavuje sa u nich aj príslušnosť k iným úrovniam identity, napríklad k regionálnej, štátnej či dokonca európskej.¹²⁰ Marek Jakoubek dokonca tvrdí, že pri silnom pociťovaní členstva v príbuzenskej skupine zaostáva pocit príslušnosti k národnosti alebo etnicite, čo udáva ako jeden z dôvodov, prečo sa k svojmu etnickému pôvodu mnohí Rómovia nehlásia.¹²¹

2.2 Rómovia a ich práva vychádzajúce z občianstva EU

Ako sme už spomínali v úvodných kapitolách, kde sme rozoberali objektívne podmienky držby občianstva Európskej únie, občanom Únie je každý občan, ktorý má zároveň občianstvo jedného z členských štátov únie, bez ohľadu na pohlavie, rasu, etnický či historický pôvod a pod. V úvode druhej kapitoly sme poukázali na skutočnosť, že Rómovia, napriek svojim odlišnostiam, ktorými sa vyhradzujú voči tzv. majorite, rovnako patria do Európy ako jej obyvatelia či občania. Dokazujú to svojim pôvodom, historickými skúsenosťami a tiež tým, že sú právoplatnými občanmi mnohých členských štátov Európskej únie. Spĺňajú teda podmienky európskej identity, neprávnej alebo sociálnej zložky občianstva.

Ďalšia zložka občianstva je teda právna, ktorá obsahuje civilnú a politickú časť, a Rómom ako občanom EU vyplývajú z týchto častí určité práva. Napriek tomu, že sa s Európskou úniou identifikujú, a faktu, že Únia rozsiahlo bojuje proti akejkoľvek forme diskriminácie, mnohí Rómovia nemôžu svoje práva plynúce z občianstva EU využívať. Buď im to neumožňujú právne normy EU kvôli ich spôsobu života alebo sa ich využívanie práv v praxi stretáva s netoleranciou a politickou rétorikou.

2.2.1 Volebné právo verzus rómsky spôsob života

Volebné právo patrí podľa Marshallovho rozdelenia medzi politické práva, pretože umožňuje jeho držiteľom podieľať sa na správe a chode štátu. V prípade Európskej únie

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ Ibidem.

¹¹⁹ Napr. Ernest Renan. „Qu'est-ce que c'est une nation?“ *Association scientifique de France*. 26.3 1882.

¹²⁰ V Spojenom kráľovstve Rómovia dokonca nepovažujú svoju rómsku príslušnosť za najdôležitejšiu.

Laura Lauberová a Martina Kalinová. *Požiadavky na politickú autonómiu...* 9.

¹²¹ Marek Jakoubek. *Idea romského národa...* 132-133.

je to podobne, s tým rozdielom, že občania svoje volebné právo môžu využiť vo voľbách do Európskemu parlamentu, ktorý tvorí iba jednu z riadiacich zložiek Európskej únie. Napriek tomu je to prejav priamej demokracie a oficiálne majú všetci občania EU toto volebné právo. V praxi však existuje skupina, ktorá ho v skutočnosti využiť nemôže, a tou sú Rómovia. Vychádza to z ich vo všeobecnosti slabej účasti na verejnom živote, ale aj z ich spôsobu života, ktorý sa však neviaže na etnický pôvod, takže sa nedá hovoriť o etnickej diskriminácii.

Jedným z ukazovateľov nedostatočnej rómskej participácie na verejnom živote na Európskej úrovni môže byť aj počet rómskych poslancov Európskeho parlamentu. Od zavedenia priamej voľby do Parlamentu sa vo svojich mandátoch vystriedali traja poslanci s Rómskym pôvodom, pričom prvá krajina, ktorá bola zastúpená viac ako jedným poslancom v Parlamente do roku 2009 bolo Maďarsko.¹²² Ako bolo uvedené v predchádzajúcich kapitolách, Rómska populácia dnes tvorí približne skoro 2% populácie Únie. Európsky parlament v súčasnosti tvorí 736 poslancov, takže na jedno percento občanov vychádza približne 7 poslancov. Rómovia, ktorý tvoria 2% občanov majú v parlamente jediného poslanca. Túto menšinovú populáciu tu zastupuje v súčasnosti iba jedna poslankyňa, Lívia Járóka z Maďarska.¹²³ Na druhú stranu krajiny s najväčšou rómskou populáciou ako Rumunsko, Bulharsko či Slovensko svojho Rómskeho zástupcu v Európskom parlamente zatiaľ nemajú.

Všeobecný názor na príčiny týchto nepomerov hľadá väčšina kritikov v problematike etnickej diskriminácie, pričom hlavné dôvody môžu byť oveľa jednoduchšie. Už v zmluvách primárneho európskeho práva, kde sa spomína jedno zo základných práv občanov EU aktívne aj pasívne volebné právo, pričom je podmienené existenciou bydliska daného občana.¹²⁴ Výklad pojmu bydliska sa dá vysvetliť rôzne, ale logicky mu odpovedá označenie trvalý pobyt. Tým však občan Európskej únie nemusí nevyhnutne oplývať. Občanom EU je totiž v prvom rade každý občan členského štátu, a kritéria, kto je občanom štátu si stanovuje každý národný štát samostatne.¹²⁵ Drvivá väčšina obyvateľstva získa občiansky status narodením, pričom vo všeobecnosti rozhodujú dve kritéria: princíp *ius soli*, teda na akom území sa dieťa narodí, a princíp

¹²² Peter Vermeersch a Melanie H. Ram. *The Roma...* 67.

¹²³ „Proud to be Roma: Roma MEP Lívia Járóka on the need for a European strategy.” *Justice and home affairs*. 9.2.2011.

<http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/content/20110204STO13208/html/Proud-to-be-Roma-Roma-MEP-L%C3%ADvia-J%C3%A1r%C3%B3ka-on-the-need-for-a-European-strategy> (4.4.2013)

¹²⁴ „Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union.“ *Official Journal C 326*, 26/10/2012. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0001:01:EN:HTML> (17.3.2013)

¹²⁵ Vid' prvá kapitola.

ius sanguinis, akej národnosti sú rodičia dieťaťa, pričom sa oba princípy rôzne kombinujú podľa každého štátu individuálne. Trvalý pobyt alebo bydlisko hrajú úlohu až v prípade, že chce osoba z inej krajiny získať občianstvo iného národného štátu. Z ohľadom na tieto skutočnosti teda môže byť občan členského štátu niekto, kto tam nemá trvalý pobyt alebo bydlisko, pretože sa na území členského štátu narodil alebo jeho rodičia disponujú jeho národným občianstvom. Preto niektorí občania nemusia mať bydlisko v národnom štáte, ktorý im poskytuje svoje občianstvo, napríklad aj z dôvodu kočovného spôsobu života. V takom prípade sú síce občanmi EU, avšak nemôže využiť jedno zo základných práv z neho plynúcich, a to „právo voliť a byť volený vo voľbách do Európskeho parlamentu (...)“¹²⁶ ani vo svojej domovine a ani v iných krajinách Európskej únie. Nedovoľuje im to totiž znenie európskej normy a tým vytvára istú diskrimináciu.

Táto tzv. štrukturálna alebo inštitucionálna diskriminácia znevýhodňuje určitú skupinu obyvateľstva, v dôsledku odlišných štruktúrnych tradícií, noriem či hodnôt, ktoré komplikujú alebo až znemožňujú prístup k základným inštitúciám spoločnosti.¹²⁷ Podobná prax funguje dlhodobo aj na úrovni národných štátov. Proti nej bojovala Európska únia, v spolupráci s Radou Európy a OSCE, princípom podmienenosti, napríklad v krajinách s najsilnejšou rómskou populáciou v čase, keď sa ako kandidátske krajiny snažili stať členmi Únie v čase východného rozšírenia v rokoch 2004 a 2007.¹²⁸ Napriek tomu, a tiež spomínanému zákazu akejkoľvek formy diskriminácie v EU sa zdá, že istý druh inštitucionálnej diskriminácie ešte stále existuje aj na európskej úrovni.

Vykreslená situácia nie je hypotetickým zamyslením, ale má konkrétne subjekty, teda ľudí, ktorí sa neusadili, rôzne skupiny bez stáleho domova, či kočovníci alebo inak povedané Rómovia udržiavajúci kočovný spôsob života. Aj keď v dnešnej dobe aj medzi Rómami prevláda usadlý spôsob života, poslankyňa EP Lívia Járóka odhaduje, že je v Európe stále asi 5% Rómov, ktorí kočujú.¹²⁹ Vychádza to totiž z ich historického vývoja a kultúry, s ktorou sa aj v súčasnosti ešte stále identifikujú. Z hľadiska občianskych práv to však spôsobuje problémy pri možnostiach účasti na verejnom živote či už v národnom štáte, ktorého občianstvom disponujú, ale aj na uplatňovaní práv na európskej úrovni.

¹²⁶ Ibidem.

¹²⁷ Daniela Kozlíková. *Rómska otázka...* 24-25.

¹²⁸ Rechel Bernd. „Introduction.“ In. *Minority rights in Central and Eastern Europe*. (London: Routledge. 2009). 3.

¹²⁹ *Proud to be Roma...*

Volebné právo sa vo všeobecnosti považuje za jedno z najzákladnejších občianskych práv na národnej úrovni, pretože aktivizuje občiansku spoločnosť a umožňuje občanom aktívne sa podieľať na správe štátu. Jeho založenie na európskej úrovni sa berie ako posilnenie integrácie vo vnútri Únie. V poslednom období je klesajúci trend účasti vo voľbách, pričom najvýraznejšie sa to prejavuje vo voľbách do Európskeho parlamentu, kedy bola voličská účasť v posledných voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2009 menej ako polovica občanov EU, presnejšie 43%.¹³⁰ Odborný názor uvádza ako jedno z vysvetlení fakt, že jediná inštitúcia Únie, ktorá je volená európskymi občanmi má len obmedzenú moc medzi európskymi inštitúciami, teda aj občianska voľba má obmedzený vplyv na chod a vládu Európskej únie. Únia si uvedomuje závažnosť fenoménu demokratického deficitu, ktorý je predmetom politických úvah a európskej reality už od 80. rokov, čo dokazujú aj zvýšenie právomocí Parlamentu Lisabonskou zmluvou či zlepšovanie dialógu medzi európskymi inštitúciami a občanmi.¹³¹ Na druhú stranu však demokratickému deficitu vo vnútri Európskej únie a najmä nízkej volebnej účasti určite neprispieva nepriame vylúčenie, spomínaná štrukturálna diskriminácia, istej skupiny obyvateľstva z volebného práva, ktorá oplýva európskym občianskym statusom len preto, že ich spôsob života im neumožňuje mať stály pobyt alebo bydlisko na jednom konkrétnom mieste.

2.2.2 Právo na voľný pohyb osôb verzus vyhánanie Rómov z Francúzska

Základné právo Európskej únie zakazuje voči svojim občanom akúkoľvek diskrimináciu, priamu aj nepriamu. Ako som tiež rozoberala v prvej kapitole, pracovné právo vymedzuje zákaz diskriminácie na základe pohlavia či štátnej príslušnosti.¹³² Istým spôsobom však môže byť tento princíp v praxi narušený, čo dokazuje príklad verejného vyhostenia hlavne Rumunských a Bulharských občanov¹³³ rómskeho pôvodu z Francúzska vtedajším prezidentom Nicolasom Sarkozym sprevádzaného silnou politickou diskriminačnou rétorikou.

V druhej polovici roku 2010 otriasla Európou a základnými kameňmi európskej integrácie aféra francúzskeho prezidenta hlavne s rumunskými a bulharskými Rómami. Celá záležitosť sa rozniesla po celej Európe a jej následky mohli spôsobiť závažný

¹³⁰ „Post-electoral survey.“ Public opinion monitoring unit, 24.7.2009.

http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/28_07/FR_EN.pdf (5.5.2013)

¹³¹ Riccardo Scartezzini. *European...* 141.

¹³² Ivo Šlosarčík. *Politický a právni ráme...* 278-279.

¹³³ V spojitosti s uvedeným prípadom sa hovorí vo všeobecnosti o vyhostení Rumunských a Bulharských Rómov. Nie je to preto, že by boli jediní, ale preto, že tvorili najpočetnejšiu, a teda aj najvýraznejšiu skupinu poškodených.

precedens do budúcnosti, pretože pojednávala o otázke nakoľko je právo EU silné a čo všetko si môžu dovoliť silní politickí partneri voči ustanoveniam nadnárodnému celku. Závažnosť tiež otvárala otázku postavenia Rómov v európskej spoločnosti a vyhodnocovala ich nároky na práva, ktoré im ako občanom členských štátov EU, a teda aj európskym občanom, náležite prislúchajú. Zároveň sa však zahráva s xenofóbiou nerómskych národov a ich postojom k európskym inštitúciám či k integrácii samotnej.

Možných odpovedí na otázku, prečo sa situácia zradikalizovala je viacero, od najobecnejších, štrukturálnych až po osobný záujem prezidenta Sarkozyho. Východné rozšírenie o Rumunsko a Bulharsko v roku 2007 vo všeobecnosti otvorilo záujem o otázky imigrácie a integrácie,¹³⁴ ktoré sa stali ešte intenzívnejšími po prepuknutí ekonomickej krízy,¹³⁵ ktorá podnecuje k presunu obyvateľstva za prácou.

Všetko to začalo asi 30 minútovým príhovorom Nicolasa Sarkozyho, 30. júla 2010 v Grenoble. Bezprostredným ventilom pre vyústenie v také radikálne riešenie otázky rumunských a bulharských prisťahovalcov bola zrejme situácia práve v okolí mesta, kde bol miestnou políciou zastrelený mladý Róm, čo viedlo k niekoľkodenným nepokojom. Paradoxom zostáva, že podľa informácií z médií boli vraj do incidentu zapojené rómske rodiny s francúzskym, teda domácim občianstvom, ktoré v oblasti žijú už po celé generácie, a teda žiadni Rómovia z východnej Európy.¹³⁶ Podľa denníka *Der Spiegel* sa tak prezident rozhodol namiesto o reformách „hovoriť o jeho obľúbenej téme: bezpečnosti. Tým v podstate Sarkozy spustil volebnú kampaň pre rok 2012“,¹³⁷ o ktorej dnes už vieme, že napriek tomu (alebo práve preto?) nedopadla veľmi úspešne. Vo svojej reči odsudzoval zločiny a útoky na verejných činiteľov, a nakoniec uzavrel, že vo Francúzsku existuje mnoho nelegálnych rómskych osád a že to ako prezident nebude tolerovať. Sľúbil, že polovica z nich bude do troch mesiacov zrušená.¹³⁸

Najhrozivejšie správy popisujú priebeh akcie ako príchod ťažkej techniky, spoločne s upratovacou čatou, a zrovnanie kempov so zemou. Do 22. Augusta, necelý

¹³⁴ Stephen Castle a Katrin Bennhold. „Dispute Grows Over France’s Removal of Roma Camps.” *New York Times*, 16.9.2010. <http://www.nytimes.com/2010/09/17/world/europe/17union.html> (12.3.2013).

¹³⁵ Suzanne Danley. „Roma, on Move, Test Europe’s ‘Open Borders’.” *New York Times*, 16.9.2010. http://www.nytimes.com/2010/09/17/world/europe/17roma.html?pagewanted=all&_r=0 (12.3.2013)

¹³⁶ John Lichfield. „Why Sarkozy went to war on the Roma.”

¹³⁷ Ullrich Fichtner. „Driving out the Unwanted: Sarkozy’s War Against the Roma.” *Der Spiegel International*, 15.9.2010. <http://www.spiegel.de/international/europe/driving-out-the-unwanted-sarkozy-s-war-against-the-roma-a-717324-3.html> (13.3.2013)

¹³⁸ *Ibidem*.

mesiac po Sarkozyho reči bolo zrušených 88 rómskych kempov a 700 rumunských, 160 bulharských a 130 ďalších Rómov sa vrátilo do svojich domovín.¹³⁹

Kontroverzná akcia vyvolala vo Francúzsku negatívny postoj. Nad obvinením z ohrozovania verejného poriadku aktivisti za práva len krútili hlavami. Podľa nich ľudia Rómovia nezaujímajú, preto sú často skôr ignorovaní.¹⁴⁰ Dokonca Sarkozyho právne vysvetlenie a dôvody neprijal ani súd v Lille.¹⁴¹ Francúzski Socialisti akciu označili ako „Leto hanby“, a Sarkozyho reč bola kritizovaná za diskriminačné prvky od Rady pre ľudské práva OSN či tiež od vtedajšieho pápeža Benedikta XVI.¹⁴²

Reakcia Európskej únie na aktivitu francúzskeho prezidenta taktiež nebola pozitívna. Pochopiteľne nemohla súhlasiť s obmedzovaním práv, ktoré občanom členských štátov poskytuje vo svojom samotnom základe. Podľa informácii z médií došlo v tejto súvislosti k vážnej výmene názorov medzi francúzskym prezidentom a Viviane Reding, európskou komisárkou pre spravodlivosť.¹⁴³ Údajne aj v tejto súvislosti sa predseda Európskej komisie José Manuel Barroso stretol s Nicolasom Sarkozym, ale nič sa nezmenilo.¹⁴⁴ Napriek tomu, že Komisia označila celé dianie za škandalózne a nelegálne, dokonca hrozila žalobou,¹⁴⁵ vyst'ahovanie rómskych prist'ahovalcov z Bulharska, Rumunska a iných krajín sa skutočne konalo.

Ullrich Fichtner vo svojom článku v *Der Spiegel* dokonca dodáva, že táto udalosť nebola ojedinelá, akurát odhalila bežnú prax vyhánania Rómov z krajiny. Hovorí o číslach približne 10 000 za rok 2009 a asi 8 500 za rok 2008, pričom cituje oficiálne zdroje, podľa ktorých Rómovia takto opustili krajinu v podstate dobrovoľne za odškodnenie vo výške €300. Tento prípad z leta 2010 bol však jedinečný v politickej rétorike, ktorú pri tejto príležitosti Sarkozy použil.¹⁴⁶ Verejné odhalenie takejto praxe pobúrilo oficiálnych predstaviteľov Únie aj verejnosť. Francúzske denníky, citujúc svojich popredných politických predstaviteľov tvrdia, že spôsob vykonania nebol správny, avšak niektoré záležitosti majú svoje opodstatnenie. Prezident trval na tom, že

¹³⁹ Ibidem.

¹⁴⁰ John Lichfield. „Why Sarkozy went to war on the Roma.”

¹⁴¹ Ibidem.

¹⁴² Ullrich Fichtner. „Driving out the Unwanted: Sarkozy's War Against the Roma.”

¹⁴³ Flore Galaud. „Sarkozy enjoint Reding d'accueillir des Roms.”

¹⁴⁴ Stephen Castle a Katrin Bennhold. „Dispute Grows Over France's Removal of Roma Camps.”

¹⁴⁵ Suzanne Danley. „Roma, on Move, Test Europe's 'Open Borders'.”

¹⁴⁶ Ullrich Fichtner. „Driving out the Unwanted: Sarkozy's War Against the Roma.”

konal podľa európskych a francúzskych zákonov.¹⁴⁷ Situácia však prehmela a dnes sa k tomu málokto vracia.

Tento prípad vychádza z jedného zo základných práv európskych občanov, ktoré vyplýva z primárneho práva Únie je právo na voľný pohyb osôb na území Európskej únie. Právo na voľný pohyb osôb medzi členskými krajinami spoločne s právom usadiť sa, pracovať a žiť v akejkoľvek členskej krajine, čo priamo súvisí s volebným právom spomínaným v predchádzajúcej kapitole, je zároveň aj jednou zo základných hodnôt Európskej únie a jednou z tých, ktoré jej obyvateľstvo najviac legitimizuje.¹⁴⁸ Podľa správy Eurobarometru, ktorý skúma verejnú mienku obyvateľov Európskej únie si občania EU najviac uvedomujú svoje právo na voľný pohyb, keď uvedomelost' občanov v otázkach práva na bydlisko v ktoromkoľvek členskom štáte Únie je na úrovni 88% opýtaných.¹⁴⁹ Navyše výsledky Eurobarometeru ukazujú, že občania EU sú si vedomí toho, že pokiaľ sídlia v jednom z členských štátov Európskej únie, majú právo na rovnaké zaobchádzanie ako s domácim obyvateľstvom.¹⁵⁰

Na druhej strane, v znení článku 20 Zmluvy o EU je uvedená záverečná formula, ktorá upresňuje, že spomínané „práva sa uplatňujú v súlade s podmienkami a obmedzeniami vymedzenými v zmluvách a opatreniami prijatými na ich vykonanie“.¹⁵¹ Tie sú špecifikované v prvej kapitole spomínanej smernici 2004/38/EC o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov na pohyb a pobyt na území členských štátov.

Oficiálne boli vyhostení Rómovia hlavne občanmi Rumunska či Bulharska, ktorí sa po vstupe svojich domovských krajín sa stali zároveň občanmi Európskej únie. Tá vo svojom práve zaručuje každému občanovi EU voľný pohyb a pobyt na území akéhokoľvek členského štátu EU na obdobie do troch mesiacov bez nejakých formalít, iba na základe preukazu totožnosti či pasu. To znamená, že ak pobývali Rómovia na francúzskom území kratšie ako tri mesiace, podobné vyhostenie boli proti právu EU.¹⁵²

Pokiaľ by si však Rómovia chceli uplatniť právo na pobyt vo Francúzsku dlhší ako tri mesiace, to platí pre ľudí so statusom pracujúcich, podnikateľov a osoby

¹⁴⁷ Flore Galaud. „Sarkozy enjoint Reding d'accueillir des Roms.“ *Le Figaro*, 15.9.2010. <http://www.lefigaro.fr/international/2010/09/15/01003-20100915ARTFIG00429-roms-l-elysee-fustigeles-critiques-de-bruxelles.php> (14.3.2013)

¹⁴⁸ Jaroslav Zvěřina. *Občanství Evropské unie...* 55.

¹⁴⁹ „European Union Citizenship: report.“ *Flash Eurobarometer* 365, II/2013. 26-27. http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_365_en.pdf (21.4.2013)

¹⁵⁰ *Ibidem*.

¹⁵¹ „Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union.“ *Official Journal* C 326, 26/10/2012. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0001:01:EN:HTML> (17.3.2013)

¹⁵² „Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004.“ *Official Journal of the European Union* L 158/77, 30.4.2004. článok 6. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:158:0077:0123:EN:PDF> (29.04.2013)

oplývajúce dostatočnými finančnými prostriedkami či zdravotným poistením, aby sa nestali neopodstatnenou záťažou na sociálnom systéme hostiteľskej krajiny, v tomto prípade Francúzska.¹⁵³ V tom prípade by museli splniť isté podmienky. Mnohí Rómovia sú štatisticky často odkázaní na pomoc sociálnych dávok alebo sa taktiež pre ich kočovný spôsob života môže stať, že neoplývajú zdravotným poistením.¹⁵⁴ Okrem toho občania EU často využívajú svoje právo na pohyb a pobyt v iných členských krajinách pri hľadaní práce, čo môže byť často príčinou migrovania aj Rómov,¹⁵⁵ keďže v tejto skupine obyvateľstva je štatisticky veľmi vysoká miera nezamestnanosti.¹⁵⁶ K tomu si Francúzsko ešte stále uplatňuje voči Bulharsku a Rumunsku, ako novým členským štátom, tzv. prechodné obdobie, ktoré obmedzuje pracovné povolenia pre občanov týchto štátov,¹⁵⁷ čo ešte viac komplikuje Rómom z týchto krajín nájsť si prácu.

Ak by však migranti, v tomto prípade Rómovia aj nespĺnili podmienky získania statusu pracujúceho alebo osoby hľadajúcej prácu či inak sa stali záťažou pre sociálny systém, alebo keby išlo o podobný dokázateľný prípad, išlo by o porušenie podmienok voľného pohybu a pobytu občanov EU uvedených v smernici 2004/38/EC. Hostiteľský členský štát Únie, teda v tomto prípade Francúzsko, by malo právo prijať nediskriminačné sankcie vlastnými autoritami stanovené implementovaním spomínanej smernice do národného práva.¹⁵⁸

Keďže bolo takmer nemožné zistiť, kedy migranti pricestovali do Francúzska, využil Sarkozy ako odôvodnenie svojho činu na Európskej úrovni, že predstavujú ohrozenie verejného poriadku,¹⁵⁹ čo by sa podľa už spomínanej smernice 2004/38/EC za istých okolností dalo považovať za dôvod obmedzenia tohto práva.¹⁶⁰ Aj citácia z článku 20 Zmluvy o EU sa odkazuje k prípadom, kedy by bolo podľa práva ohrozená verejná bezpečnosť, verejné zdravie alebo „vyššie záujmy“ členských štátov. Ohrozenie týchto základných záujmov spoločnosti však musí byť podľa Smernice 2004/38/EC o právach občanov EU na voľný pohyb a pobyt na území členských štátov EU nefalšované, skutočne prítomné a dostatočne závažné.¹⁶¹ Za týchto okolností by bolo

¹⁵³ Ibidem, článok 7.

¹⁵⁴ Napríklad kedysi v prípade Grécka Rómom chýbalo zdravotné poistenie. Ibidem, 23.

¹⁵⁵ Kočovný spôsob života a migrácia Rómov historicky úzko súvisia okrem iného aj s prácou, ktorú vykonávali alebo ktorú hľadali. Vid' podkapitolu 2.1.1 Stručná história Rómov v Európe.

¹⁵⁶ Daniela Kozlíková. *Romská otázka...* 24.

¹⁵⁷ „Francúzsko sa možno otvorí Bulharom a Rumunom“ *Euractiv* 17.8.2012.

<http://www.euractiv.sk/socialna-politika/clanok/francuzsko-sa-mozno-otvori-bulharom-a-rumunom-019830> (15.5.2012)

¹⁵⁸ *Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council...* článok 36.

¹⁵⁹ John Lichfield. „Why Sarkozy went to war on the Roma.“

¹⁶⁰ *Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council...* článok 27.

¹⁶¹ Ibidem.

teda možné obmedziť aj slobodu pohybu, pretože je to podľa noriem nevyhnutné na udržanie celého konceptu voľného pohybu.¹⁶² Otvorenou otázkou v tomto prípade ostáva miera nefalšovanosti, prítomnosti a dostatočnej závažnosti ohrozenia, ktoré spôsobovala prítomnosť zahraničných Rómov vo Francúzsku. Pretože, ako je uvedené vyššie, domáce obyvateľstvo k Rómom zvolilo skôr ignorujúci prístup a v súvislosti s nepokojmi, ktoré celú záležitosť uviedli do chodu sa hovorí skôr o účasti domácich Rómov, takže obvinenia z ohrozovania verejného poriadku ako dôvod vyhostenia sú dosť neurčité a ľahko spochybniteľné. Ospravedlnenie z dôvodu prechodného štatútu nových členských štátov alebo neopodstatnená záťaž na francúzskom sociálnom systéme by boli možno prijateľnejšie. Miesto toho však Sarkozy svoju politickú rétoriku postavil na vágnom obvinení z ohrozenia bezpečnosti.

V prvej kapitole som rozoberala práva občanov Európskej únie, vyplývajúce z aktuálne platnej Zmluvy o fungovaní Európskej únie a Zmluvy o Európskej únii, a aj skutočnosť, že tieto práva sa môžu upravovať z rozhodnutia Rady po konzultácii s Európskym parlamentom napríklad prostredníctvom Smernice 2004/38/EC. Zo zákona však nie je možné zakazovať vstup občanov štátu Únie do iného členského štátu iba preto, že patri k „viac rizikovej“ skupine, definovanej nábožensky, vekom alebo etnicky,¹⁶³ čo bol uvedený prípad vyhostenia hlavne východoeurópskych Rómov. Tento príklad chovania sa k rumunským, bulharským a iným občanom Európskej únie poukazuje na skutočnosť, že síce aj spomínaní Rómovia oplývajú rovnakým právom voľného pohybu a pobytu, v praxi sa to dodržiava veľmi laxne, obmedzenia sa ospravedlňujú domnelými a nedokázanými obvineniami, a Európska únia z toho nedokáže vyvodiť vážnejšie dôsledky.

¹⁶² Martina Kalinová. *Rovnosť evropských občanů v praxi...* 28.

¹⁶³ Ivo Šlosarčík: *Politický a právní rámec...* 287.

Záver

V dnešnej dobe, kedy národný štát a jeho funkcie podľa niektorých odborníkov ustupujú do úzadia, je logickým vývojom vznik tzv. nadnárodného občianstva. Prvým konkrétnym zosobnením takého statusu je občianstvo Európskej únie ukotvené už dlhší čas v primárnom práve Európskej únie a rozširujúce doterajšie občianstvo národných štátov. Ako zatiaľ jedinečný jav v medzinárodnej politike vzbudzuje mnohé obavy a polemiky, hlavne v oblasti diskusii zvyšovania demokratického deficitu EU. Okrem opodstatnenosti a budúcnosti takéhoto konceptu sa medzi akademickou verejnosťou objavuje aj otázka zachovania rovnosti medzi občanmi. Napriek dlhodobému úsiliu a dokázateľnej snahe Európskej únie o elimináciu a zákaz akejkoľvek formy diskriminácie, stále nemožno tvrdiť, že jej práva platia skutočne pre každého.¹⁶⁴

Základný predpoklad, vychádzajúci z právnej definície občianstva, ktorý vypovedá o rovnosti práv všetkých držiteľov občianstva tak v prípade toho európskeho celkom neplatí. Okrem toho, že niektorí akademici spochybňujú samotné označenie „občianstvo“, na dvoch prípadoch sme ukázali, že ani tie práva, ktoré sú garantované v tzv. európskom občianstve nie sú platné vždy a pre každého. V prvom prípade išlo o štrukturálnu diskrimináciu, kedy norma primárneho európskeho práva implicitne nepovoľuje svojim občanom, ktorí si uchovávajú kočovný spôsob života, a teda neoplývajú trvalým pobytom alebo stálym bydliskom, uplatniť si svoje volebné právo pri voľbách do regionálnych štruktúr, ani priamo vo voľbách do Európskeho parlamentu. Druhý príklad na druhú stranu ukazuje sa obmedzovanie jedného zo základných pilierov európskej integrácie, a tým je slobodný pohyb. Všeobecne neprijatý dôvod vyhostenia hlavne rumunských a bulharských Rómov z Francúzska otriasol celou Európou, avšak podľa noriem primárneho práva EU nebolo možné zasiahnuť.

Na druhú stranu sme ukázali, že Rómovia podľa svojej identity ako zložky konceptu občianstva skutočne patria medzi Európanov, keďže podľa teórie občianskej identity by mali jej členovia na spoločenskej úrovni zdieľať spoločný životný priestor, a zároveň isté historické skúsenosti. Na záver je teda možné zhrnúť, že predpoklad rovnosti medzi občanmi EU úplne neplatí. Aj keď Rómovia, pre svoju identitu aj cez právnu zložku občianstva, patria medzi európskych občanov, bolo vidieť, že využitie daných práv je pre nich obmedzené.

¹⁶⁴ Martina Kalinová. *Rovnosť evropských občanů v praxi...* 31.

Summary

In Europe there has always been many different communities of the people, some of them have formed a national state, some of them have become just a part of another nationality. Nowadays according to some professional opinions the role of the national states declines, on the contrary the importance of the supranational institutions, as the European Union enhances. Currently it provides a special status for the citizens of the Member States, so called the citizenship of EU which grants them equality and certain benefits. In practice, however, there is still a question whether the rights are true for everyone.

The bachelor thesis *The Citizenship of the EU and the Roma as its holders* analyses the presumption of the equality on the case of the Roma, the biggest European ethnic minority. The Roma are citizens of many different countries, some of them are now Member States of the EU. According to their history and the territory they live in, the Roma share the same European identity, which is also a part of the citizenship concept. That is why they should possess and use the rights provided by the EU citizenship as the others do. This bachelor thesis, however, shows that their use of the rights is limited by their way of life and the political decisions.

The first chapter concerns with the general concept of citizenship and the citizenship of EU. Its aim is to describe the citizenship of the EU and how it fulfils the definition of the citizenship. It looks at the rights that are provided and how valuable are they pursuant to the opinions of the authors. Basically it points out that even though the citizenship of the EU is still not as strong as the national citizenship, due to the globalisation and the social development it has some potential for the future. That is why holding and using of the EU citizenship rights is important. Therefore the second chapter deals with the concrete application of the theoretical concept of the both forms of citizenship, the identity and the rights, on the Roma people. In the beginning, it examines whether the Roma fulfil the conditions of the European identity through their historical experiences and the common area of the living. Finally, the thesis focuses on the two examples representing the usage of the rights by the Roma. The first case documents the right to vote and the structural discrimination cast by the European norms that do not respect the nomadic way of life of some Roma people. The latter analyses the expulsion of the Roma from France by the president Sarkozy in 2010. This event shows that a political decision can easily limit the rights of Roma, although they are citizens of the EU.

Overall it is possible to conclude that the previous presumption of equality of all citizens following the definition of the citizenship does not work necessarily. Even though the Roma are Europeans by the identity and by the right, the two examples prove the limitation of their rights.

Bibliografia

Primárne zdroje

„Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union.“ *Official Journal C* 326, 26/10/2012. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0001:01:EN:HTML> (17.3.2013)

„Convention on certain questions relating to the conflict of Nationality laws.“ the Hague 12.4.1930. <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3b00.html> (15.3.2013)

„Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004.“ *Official Journal of the European Union L* 158/77, 30.4.2004. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:158:0077:0123:EN:PDF> (29.04.2013)

„Eudo Citizenship Indicators.“ European University Institute for EUDO Citizenship. 2012-2013. www.eudo-citizenship.eu (9.5.2013)

„European Union Citizenship: report.“ *Flash Eurobarometer* 365, II/2013. http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_365_en.pdf (21.4.2013)

„Evropská úmluva o státním občanství.“ In: *Sdělení Ministerstva zahraničních věcí*. Budapešť, 7.5.1999. <http://www.helcom.cz/download/integrace/012euobc.pdf> (21.3.2013)

„Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, podpísaná v Lisabone 13. decembra 2007.“ *Úradný vestník Európskej únie C* 306. 17.12.2007.

„Oznámenie komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov.“ *KOM* 2011. 5.4.2011. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:SK:PDF> (11.02.2012)

„Post-electoral survey.“ Public opinion monitoring unit, 24.7.2009. http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/28_07/FR_EN.pdf (5.5.2013)

„Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts.“ *Official Journal C* 340, 10.11.1997 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11997D/TXT:EN:HTML> (22.3.2013)

„Treaty on European Union.“ *Official Journal* C 191, 29.7.1992. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11992M/TXT:EN:HTML> (17.3.2013)

Sekundárne zdroje

Monografia, knihy, zborníky

Bellamy, Richard a Warleigh, Alex. „Introduction: The puzzle of EU citizenship.” In: *Citizenship and Governance in the European Union*. eds. Richard Bellamy a Alex Warleigh. London: Continuum. 2001. 3-18.

http://books.google.cz/books?hl=sk&lr=&id=9z3IASMyAGgC&oi=fnd&pg=PR7&dq=Citizenship+and+governance+in+the+European+Union&ots=xFN1aBG7Vk&sig=TPjsj9JFAAt6sb6ZOkU6akymEalU&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (21.4.2013)

Bernd, Rechel. „Introduction.“ In. *Minority rights in Central and Eastern Europe*. (London: Routledge. 2009). 3-17.

Emmert, František. *Česká republika a dvojí občanství*. Praha: C. H. Beck. 2011.

Fraser, Angus. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny, 1998.

Guibernau, Monserat: *The identity of nations*. Cambridge: Polity. 2004.

Guild, Elspeth. *The Legal Elements of European Identity: EU Citizenship and Migration Law*. The Hague: Kluwer Law International. 2004.

Holomek, Karel. „Romská menšina v České republice.“ In: *Etnické menšiny v Střední Evropě*. ed. Ivan Gabal a kol. Praha: G plus G. 1999.

Jakoubek, Marek. „Idea romského národa mezi mlýnskými kameny etnické indiference a občanské společnosti.“ In: *Demokracie a občanství v Evropě. Rok výchovy k demokratickému občanství 2005*. ed. Murad, Salim. České Budějovice: Informační kancelář Rady Evropy v Praze, 2006. 127-139.

Kozlíková, Daniela: *Romská otázka- překážka vstupu České republiky do EU?* Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2001.

Kubečková, Magdaléna: *Občanství EU a vybrané aspekty jeho vlivu na ČR*. Praha: Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, 2010.

Laubeová, Laura a Kalinová, Martina. *Požadavky na politickou autonomii romského národa v Evropě v 21.století*. Praha: Pražské sociálně vědní studie. FSV, FF UK, 2006.

Liégeoise, Jean Pierre. *Rómovia, Cigáni, kočovníci: dejiny a súčasnosť v európskom kontexte*. Bratislava: Charis, 1997.

Lord, Christopher. „Národnostní menšiny v Evropě a ve světě: Politické otázky.“ In: *Etnické menšiny v Střední Evropě*. ed. Ivan Gabal a kol. Praha: G plus G, 1999.

- Marshall, Thomas Humphrey. „Citizenship and social class.“ In: *Inequality and Society*. eds. Jeff Manza a Michael Sauder. New York: W.W.Norton and Co. 2009. 148-154. <http://delong.typepad.com/marshall-citizenship-and-social-class.pdf> (20.3.2013)
- Plasseraud, Yves. *Atlas des minorités en Europe*. Paris: Autrement, 2005.
- Pomahač, Richard. *Evropské veřejné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2010.
- Scartezzini, Riccardo. „European Citizenship, Citizens and Civil Society.“ In: *European Citizenship: Theories, Arenas, Levels*. eds. Paolo Foradori, Simona Piattoni a Riccardo Scartezzini. Baden-Baden: Nomos, 2007. 135- 147.
- Scheu, Harald Christian. „Situácia národnostných menšín v Rakúsku.“ In: *Stručný prehľad dejín Rómov v českých zemiach do roku 1945*. ed. Lhotka, Petr In: Romové- národ bez budúcnosti? Sborník z konferencie. Brno: Elsa. XI/1998, s. 18.
- Šlosarčík, Ivo. *Politický a právni rámec evropské integrace*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009.
- Vermeersch, Peter a Ram, Melanie H. „The Roma.“ In: *Minority Rights in Central and Eastern Europe*. ed. Bernard Rechel. New York: Routledge, 2009. 61-74.
- Zvěřina, Jaroslav. „Občanství Evropské unie.“ In: *Demokracie a občanství v Evropě. Rok výchovy k demokratickému občanství 2005*. ed. Murad, Salim. České Budějovice: Informační kancelář Rady Evropy v Praze, 2006. 55-58.

Články

- Guibernau, Montserrat. „Nation Formation and National Identity.“ *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis* 4 (2004), s. 657-682.
- Kalinová, Martina. „Rovnost evropských občanů v praxi: Romové a kočovníci.“ *Integrace* 1/2005, 28-31.
- Kastoryano, Riva. „Citizenship, Nationhood, and Non-Territoriality: Transnational Participation in Europe.“ *PS - Political Science & Politics* 10 (2005), 693-696.
- Matras, Yaron. „Romani Migrations in the Post-Communist Era: Their Historical and Political Significance.“ *Cambridge Review of International affairs* XIII/2 (spring/summer 2000), 34.I. [http://languagecontact.humanities.manchester.ac.uk/YM/downloads/Matras,%20Y.%20\(2000\)%20Romani%20migrations%20in%20the%20post%20E2%80%90communist%20era%20Their%20historical%20and%20political%20significance.pdf](http://languagecontact.humanities.manchester.ac.uk/YM/downloads/Matras,%20Y.%20(2000)%20Romani%20migrations%20in%20the%20post%20E2%80%90communist%20era%20Their%20historical%20and%20political%20significance.pdf) (3.4.2013)
- Renan, Ernest. „Qu'est-ce que c'est une nation?“ *Association scientifique de France*. 26.3 1882.
- Sarter, Frédéric. „Roms, une question européenne.“ *Études*. Tome 412 (2010): 189- 200.

Castle, Stephen a Bennhold, Katrin. „Dispute Grows Over France’s Removal of Roma Camps.” *New York Times*, 16.9.2010.
<http://www.nytimes.com/2010/09/17/world/europe/17union.html> (12.3.2013).

Danley, Suzanne. „Roma, on Move, Test Europe’s ‘Open Borders’.” *New York Times*, 16.9.2010.
http://www.nytimes.com/2010/09/17/world/europe/17roma.html?pagewanted=all&_r=0 (12.3.2013)

Fichtner, Ullrich. „Driving out the Unwanted: Sarkozy's War Against the Roma.” *Der Spiegel International*, 15.9.2010. <http://www.spiegel.de/international/europe/driving-out-the-unwanted-sarkozy-s-war-against-the-roma-a-717324-3.html> (13.3.2013)

Galaud, Flore. „Sarkozy enjoint Reding d’accueillir des Roms.“ *Le Figaro*, 15.9.2010.
<http://www.lefigaro.fr/international/2010/09/15/01003-20100915ARTFIG00429-roms-l-elysee-fustige-les-critiques-de-bruxelles.php> (14.3.2013)

Lichfield, John. „Why Sarkozy went to war on the Roma.” *Independent*, 2.9.2010.
<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/why-sarkozy-went-to-war-on-the-roma-2068112.html> (12.3.2013)

Internetové zdroje

„Proud to be Roma: Roma MEP Livia Járóka on the need for a European strategy.” *Justice and home affairs*. 9.2.2011.
<http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/content/20110204STO13208/html/Proud-to-be-Roma-Roma-MEP-L%C3%ADvia-J%C3%A1r%C3%B3ka-on-the-need-for-a-European-strategy> (4.4.2013)

Horváthová, Jana. „Identita jako jedno z romských traumat.“
<http://romove.radio.cz/cz/clanek/23036> (11.02.2013)

„Francúzsko sa možno otvorí Bulharom a Rumunom” *Euractiv* 17.8.2012.
<http://www.euractiv.sk/socialna-politika/clanok/francuzsko-sa-mozno-otvori-bulharom-a-rumunom-019830> (15.5.2013)

Zoznam príloh

Príloha 1: Porovnanie nadobudnutia občianstva v členských krajinách EU (graf)

Príloha 2: Spoločná historická skúsenosť: Lekárske pokusy na Rómoch v pracovných táboroch počas Druhej svetovej vojny (obrázok)

Príloha 3: Osídlenie a pomerný počet Rómskeho obyvateľstva v jednotlivých členských štátoch EU (tabuľka)

Príloha 4: Odhadovaný počet Rómov podľa krajín Európy (mapa)